№ 254 ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 15

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 15 № 254

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Կիրակի, նոյեմբերի 16-ին

ՅՕԳՈՒՏ

Երկրորդ Իգական Կիրակնօրեայ Դպրոցների Հայոց Բաժանման

կը տրվի

ՀԱՄԵՐԳ

Մասնակցութեամբ յայտնի ջութակահար Դ. Դաւթեանի, նշանաւոր պրոֆեսոր Տօմսօնի աշակերտ, աւարտած Բրիւսելի կօնսերվատօրիան, բարեհաճ մասնակցութեամբ տ. տ. Օ. Մ. Մայսուրեանի, Մ. Յ. Սվետաղէ-Կօրգանօվայի, պ. պ. իտալական օպերայի արտիստ Էնրիկօ Բրօդժիի, Դեկարբելօվիչի, Մատենչեանի, Սպանդարեանի և Եզեկեանի։ Ակկօմպան. պ. պ. Շրէյբեր և Քարթվելօվ։ Խաղամիջոցներին կը նուագէ զինուորական երաժիշտների խումբը։

Համերգից յետոյ ՊԱՐԵՐ

Տեղերի գինն է 3 ր. մինչև 75 կ.։
Աշակերտուհիների և աշակերտների մուտքը տարազով՝ 50 կ.։
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 9-ին։
Տոմսակները կարելի է ստանալ Ժողովարանի շվէյցարի մօտ։
Համերգի ժամանակ հանդիսականների մուտքը դահլիճ արգելվում է։

(2. 4.) ա. 2—1

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Մ. Գ. Դաւիթ-Բէկ

Ընդունելութիւնը } Առաւօտեան 10—2 ժ. Երեկոյեան 4—6 ժ.

Հասցէ՝ Ртищевская ул., № 7.

(2. 2.) ա. 50—25

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«Մշակի» այսօրվայ համարի հետ մենք ուղարկում ենք փոխադրական պօստային թերթիկներ նոր բաժանորդագրութեան համար։

Մենք խնդրում ենք մեր նոր բաժանորդներից կարելին չափ շուտ ուղարկել իրանց պատուէրները և հասցէները, որպեսզի մենք վաղօրօք տեսնենք մեր նախապատրաստութիւնները առաջիկայ տարվայ համար։

Նախազգուշացնում ենք հին բաժանորդներին, որ դեկտեմբերի 31-ի համարով կը դադարեցվի լրագրի առաքումը այն անձերին, որոնք յայտնած չեն լինի բաժանորդագրութեան վերանորոգման մասին։

Բաժանորդներից ոմանք վիրաւորվում են այն բանից, որ մենք չենք շարունակում լրագիր ուղարկել, առարկելով որ նրանք միշտ ստացել են լրագիրը և անպատճառ էլ վերանորոգելու են բաժանորդագրութիւնը։

Բայց մեր բարեկամները թող չը վիրաւորվեն այդ հանգամանքից, որովհետև լրագիր ստացողների մէջ կարող են պատահել նաև այնպիսիներ, որոնք մտադիր չեն վերանորոգել բաժանորդագրութիւնը։ Լրագրի բարոյական պահանջները և նրա անկախ հրապարակախօսական դիրքը թելադրում են մեզ, որ մենք ուղարկենք լրագիրը միայն այն ժամանակ, երբ ստացած կը լինենք յատուկ պատուէր և յիշեցում։

Ուստի մեր բաժանորդները թող իրանց ցանկութեան մասին յայտնեն խմբագրութեանս վաղօրօք։

Խնդրում ենք հասցէները գրել ճիշտ և պարզ։ Յաճախ հասցէները գրված են լինում անկատար և անորոշ, որի պատճառով ծագում են թիւրիմացութիւններ։ Ստիպված ենք լինում երկրորդ անգամ տպել նոր հասցէներ, իսկ մինչև այդ՝ լրագրի ստացումը ընդհատվում է, որ անշուշտ ցանկալի չէ ոչ բաժանորդների և ոչ մեր խմբագրութեան համար։

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԸ

Պարսկահայերի քաղաքական վիճակը ասպարէզ է մղել մի հարց, թէ ինչ վերաբերմունք պէտք է ունենան հայերը դէպի իրանց շուրջը կատարվող դէպքերը. արդեօք պէտք է [illegible] կերպով [illegible] նրանք այն արիւնահեղ պայքարին, որ ծագել է մի կողմից արքունիքի, իսկ միւս կողմից յեղափոխականների միջև, թէ՞ պէտք է պահպանեն չէզոքութիւն։

Ինչպէս յայտնի է՝ Թիֆլիսում գտնվող պարսկահայերի ներկայացուցիչները մի խորհրդակցական ժողովում այն կարծիքն յայտնեցին, որ պարսկահայերը պէտք է պահպանեն չէզոքութիւն։

Այդ հարցը շարունակում է խօսակցութեան և քննութեան առարկայ մնալ հասարակութեան մէջ։

Մենք մասամբ պատասխանել ենք այդ հարցին մի քանի յօդուածներում, որոնք տպվեցին «Մշակի» էջերում վերջին երկու շաբաթվայ ընթացքում։

Այդ յօդուածներում մենք ցոյց տուինք, որ հայերը կազմում են Պարսկաստանում մի փոքրաթիւ համայնք առանց այնպիսի հեղինակաւոր ոյժի, որը իրաւունք տար նրան ինքնուրոյնօրէն հանդէս գալու ռազմական գործողութիւններով՝ վերցնելով իր վրա պատասխանատւութիւն հետևանքների վերաբերութեամբ։ Հայը շնորհիւ իր դիրքի, շնորհիւ ֆիզիկական անկարելիութեան, գտնվում է մի այնպիսի վիճակում, որը թոյլ չէ տալիս նրան հանդէս գալու իբրև հեղինակաւոր ոյժ ունեցող առանձին համայնք, իբրև իր ուրոյն ծրագիրը իրականացնող մի անկախ ամբողջութիւն։

Եւ հասկանալի է, որ Պարսկաստանի հայութեանը այդպիսի հանգամանքներում մնում էր չէզոքութիւն պահպանել, աչքի առաջ ունենալով որ հակառակ դէպքում հայ տարրը պէտք է զգալի կորուստներ ունենար և ջարդերի ենթարկվէր պայքարող կողմերի վրէժխնդրութիւնից։

Այստեղ փոքրոգութեան, վախկոտութեան և խուսափողականութեան զգացմունքները չեն, որոնք թելադրում են պարսկահայերին ձեռնպահ մնալ, այլ ազգագրական-աշխարհագրական հանգամանքները և միևնոյն ժամանակ երկրի քաղաքակրթութեան ստոր աստիճանը, որը դեռ չը գիտէ տարբերել քաղաքացիական պայքարները տեղական և ազգագրական պայքարներից։

Հայերը միշտ համակրել են ազատագրական և առաջադիմական շարժումներին, հայերը քաղաքակրթութեան ռահվիրաների դեր են կատարել ամեն տեղ, ուր նրանք հաստատվել են. բայց կան ձեռնարկութիւններ, որոնք նրանց ոյժերից և հեղինակութիւնից վեր են, ուստի և անիրագործելի նրանց համար։

Չէզոքութեան անհրաժեշտութիւնը զգացվել է նաև Պարսկաստանի հայ մարտիկների շարքերում, և նրանք մի պաշտօնական դիմումի մէջ առարկում են, որ իրանց ռազմական արարքների համար չը պէտք է վրէժխնդիր լինել հայ խաղաղ ժողովրդից, այլ միայն և միայն իրանց գործօն խմբերից։

Եւ հասկանալի է, երբ պարսկահայերի ներկայացուցիչները այս ու այն տեղում բարձրաձայն յայտարարում են պարսից կառավարութեան և ժողովրդին, որ իրանք չէզոք դիրք են բռնացրել և ուրեմն իրանց պատասխանատու չեն ուզում համարել այն ակտիվ գործողութիւնների համար, որ թոյլ են տալիս իրանց առանձին անհատներ և մարտիկ խմբեր։

Բայց միևնոյն ժամանակ հանդէս է գալիս մի ուրիշ խնդիր՝ թէ ինչ պէտք է անէ հայ գիւղը, երբ նրա վրա յարձակվում են հրոսակներ, սպառնալով սպանել բնակիչներին, կողոպտել նրանց և աւերել տուն ու տեղ։

Անշուշտ՝ իւրաքանչիւր գիւղ պէտք է կարող լինի իրան պաշտպանել իր սեփական ոյժերով մասնաւոր յարձակումների դէմ և յետ մղէ աւազակային արշաւանքները։ Դա ինքնապաշտպանութեան տարրական պահանջն է։ Դա մարդկային ամեն մի անհատի և համախմբման անկապտելի իրաւունքն է։

Այդ հայեցակէտը նոյն իսկ հասկանալի է իւրաքանչիւր յարձակվողի համար, որը պէտք է բոլորովին տրամաբանական ճանաչէ գիւղի գոռ ու ուժեղ դիմադրութիւնը։ Ինքնապաշտպանութիւնը մնում է այդ դէպքում իր էական յատկանիշներով։ Նա չէ կրում ոչ մի քաղաքական բնաւորութիւն և հանդէս է գալիս իբրև մի կենսական պարզ երևոյթ առանց բարդութիւնների։

Բայց եթէ ինքնապաշտպանութեան անուան տակ առաջ կը մղվի բոլորովին ուրիշ մի ձեռնարկ և արտաքին յարձակումներին դիմադրելու փոխարէն կը գործադրվեն ակտիվ գործողութիւններ, այն ժամանակ յարձակվող կողմը կը նայի այդ գործողութիւնների վրա բոլորովին ուրիշ տեսակէտով և գիւղի վրա կը նայէ իբրև կռւող կողմի վրա քաղաքական նկատումներով։

Ինքնապաշտպանութիւնը իր զուտ հասկացողութեամբ առանց կողմնակի և բաղադրեալ գլուխների չէ կարող յարուցանել բարդութիւններ և առաջացնել թիւրիմացութիւններ։

Եւ անշուշտ, պարսկահայ գիւղերը այդպիսի ինքնապաշտպանութեամբ հանդերձ կարող են դարձեալ չէզոքութիւն պահպանել այն արիւնահեղ [illegible], որ մղվում է Իրանի հողի վրա արքունիքի և յեղափոխականների միջև։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Б. В.» լրագրի Թաւրիզի թղթակից Ջամիլը հաղորդում է, ի միջի այլոց, հետևեալը.

«Անմխիթարական տեղեկութիւններ են ստացվում մերձակայ գաւառներից, ուր շարունակում են անկարգութիւններ անել շահի կուսակցութեան կողմնակիցները։ Այսպէս, օրինակ, Սամի-խանը մօտ օրերս յարձակվեց Մուժամբար հայ գիւղի վրա, և միայն Սաթթար-խանի ուղարկած ֆէդայիները փրկեցին գիւղը վերջնական ջարդից։

Սամի-խանի դէմ ուղարկվել էր 100 ձիաւորների մի խումբ Մամեդ-Ղուլի խանի և Ղահրամանի ղեկավարութեամբ, որոնք տեղ հասնելուն պէս կատաղի գրոհ տուին Սամի-խանի ձիաւորների դէմ և, ընդամենը 2 ժամվայ ընթացքում, ամբողջ շրջանը մաքրեցին րէակցիօներներից։

Ուրմիայից հաղորդում են, որ այնտեղ րէակցիօներների ու սահմանադրականների միջև արիւնահեղ ընդհարում է տեղի ունեցել։ Ընդհանուր գործադուլ է յայտարարված, որը կը դադարի այն ժամանակ միայն, երբ կը վերականգնվի տեղական անջումանը իր բոլոր արտօնութիւններով։ Շահի կառավարութեան ներկայացուցիչ Մօհաշիմ Սալթանէն անզօր է ակտիվ միջոցներ գործադրելու։

Մեծ բարդութիւններ են սպասվում։ Քիւրդերի աւազակային յարձակումները շարունակվում են»։

—

Թէհրան, 13 նոյեմբերի

Հաղորդում են, որ Րաշտում ազգաբնակութիւնը վռնտեց նահանգապետին։ («Հ. Գ.»)

—

Թէհրան, 8 նոյեմբերի

Այստեղ մեծ տպաւորութիւն է թողել այն տարածված՝ բայց դեռ ևս չը հաստատված լուրը, որ Թաւրիզի վրա ուղարկված պարսկական կօզակները անցել են Սաթթար-խանի կողմը։

Էնզելիում ազգաբնակութիւնը յարձակում գործելով մաքսատան շինութեան վրա, գրաւել է ֆրանսիական 20,000 հրացաններ, որոնք ուղարկված էին կառավարութեան համար, և ապա այրել շինութիւնը։ Մաքսատների վերատեսուչ Մօրնառը գնացել է դէպքի տեղը։ («Рѣчь»)

—

Թէհրան, 12 նոյեմբերի

Լուր է պտտում, որ [illegible] բատալիօններ, քիւրդական շորեր հագած, Թաւրիզ են եկել, ուր նրանց դիմաւորել են նուագածութեամբ և թնդանօթաձգութեամբ։ Մի բատալիօն կը մնայ Թաւրիզում, իսկ միւսը կուղևորվի գաւառը։ («Кс.»)

—

Թաւրիզ, 13 նոյեմբերի

Սէլիմ-խանից հալածվող յեղափոխականները հեռացան Մարաղայից, տանելով իրանց հետ թնդանօթներ զինարանից և խաղաղ բնակիչների հարիւր ձիեր, և եկան Բինաբ, ուր շտապով Թաւրիզից ուղարկում են 50 ռումբ, փամփուշտներ և զէնք։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 13 նոյեմբերի

Երէկ Պետական Դումայի նախագահի օգնական իշխ. Վոլկոնսկին ընդունվեց Թագաւոր Կայսրից ունկնդրութեան։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 13 նոյեմբերի

Պետ. Հեռ. Գործ. Պէկինից ստացաւ կայսերական ուկազի, հիմնական սահմանադրական օրէնքների և այն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաւամբ զբաղուած օսմանեան դեռատեղծ սահմանադրութեամբ, չպէտք է սակայն մոռնալ ընել մեր ազգային սահմանադրութիւնը, որ նոյնպէս իր մեծ ազդեցութիւնն ունեցած է թիւրքահայ կեանքին վրայ և դեռ, մանաւանդ աւելի վերջ, կը սպասուի, որ առաւել ծառայութիւններ մատուցանէ։

Օսմանեան սահմանադրութեան հաստատումը մեր ազգային կրթական, եկեղեցական և համայնական գործերը վարելու իրաւունքնիս ջնջուած չէ։ Եւ ընդհակառակն այժմ, որ համեմատաբար աւելի ազատ րէժիմ մը կը տիրէ, մենք աւելի ջանադիր պէտք է ջանանք՝ օգտուելով հանգամանքներէն՝ մեր ազգային սահմանադրական իշխանութիւնը մեր ինքնութիւնը զօրացնող ազդակ մը ընել։

Հիմակուհիմա փութով ջանքեր կըլլան ամէնուրեք ազգային կեդրոնական և գաւառային իշխանութիւնները և ժողովները վերակազմել, որոնք շուտով պիտի լրանան և գործի ձեռնարկեն։

Ասիկա նոր րէժիմին կարևոր արդիւնքներէն մէկը պիտի ըլլայ մեզ համար, բայց ոչ լիակատար։

Խնդիր է թէ՝ մօտ յիսուն տարիներ առաջ՝ հայ կեանքին ոչ շատ ծանօթ, թէև գերազանցապէս բարձր և յառաջադիմական գաղափարներով օժտեալ պոլսահայ երիտասարդութենէն Օտեանէ, Սերվիչէնէ, Ագաթօնէ և այլ նման հոյակապ դէմքերէ ձեռուած ու չափուած մեր սահմանադրութիւնը այսօր, իր այնքան անժամանակ սեղմ և միակողմանի կազմութեամբ, մեր ժամանակակից կեանքի պայմաններուն և հանգամանքներուն որ աստիճան ձեռնտու և օգտակար է։

Սահմանադրութեան վերաքննութեան հարցը—բարեփոխութեան թէ յաւեփոխութեան մօտ—նոր չէ։ Միմիայն սուլթան Համիդին չի պատկանիր այդ փոփոխութիւնը պահանջելու պատիւը…, որ բնականաբար սահմանադրութեանը չէ, այլ հայութեանը ևս հիմնովին վայրահակ շրջումին ցանկացող էր. հայ կեանքի բարելաւութեամբ հետաքրքրուող կարևոր անձնաւորութիւններ ևս անով զբաղած են։

Սահմանադրութիւնը իր սկզբնական խանդավառ տպաւորութեամբ հանդերձ, որ բարոյական տեսակէտով բաւական արդիւնաւոր եղաւ, իր հաստատութեան օրերէն իսկ գործադրութեան տեսակէտով լուրջ խոչընդոտներու հանդիպեցաւ, իր բարւոք ծառայութիւնը արգիլող խոչընդոտներ, զորս աւելի իր ներքին յոռի, անկատար և հապճեպ կազմին կը պարտէր, քան արտաքին դժուարութեանց։

Տասնեակ մը տարիներ, որ վաթսունական թուականներու ոգելից շարժումին յաջորդած էին, եթէ Պոլսոյ մէջ սահմանադրութեան անունը և կամ մասամբ գործադրութիւնը գոյութիւն ունէր, Հայաստան և գաւառները զայն կանգիտանային. անոր գործադրութեան զանցառուած այդ տեղերը, անմատչելի կը մնար անոնց։

Սահմանադրութեան ամրացումը և ընդհանրացումը անհերքելիօրէն Խրիմեան Հայրիկի պատրիարքութեան պաշտօնին կոչուելու թուականէն կը սկսի, ինչպէս նաև Պոլսոյ մէջ այդ անունին վայել կազմակերպութիւն մը և գործունէութիւն մը։ Խրիմեանի պատրիարքութեան օրով միայն գրեթէ գաւառները թէև թերի, բայց սահմանադրական օրինաւոր ժողովներով օժտուեցան և անկէ ի վեր մնացին։

Հայրիկին՝ այդ գերազանցապէս հայաստանցի և գաւառացի մեծ և ժողովրդական հայուն՝ արտասովոր ճիգերը միայն կարող եղած էին սահմանադրութեան այդ ընդհանրացումը ապահովել, ինչպէս որ նա ինքն իսկ այդ գործադրութեան մէջ առաջինը նշմարեց անոր պակաս և տկար կողմերը, մանաւորապէս գաւառացւոց շահերու և իրաւանց զանցառութեան տեսակէտով։

Եւ ատիկա՝ շատ մը պատճառներով։

Խրիմեանի պատրիարքութեան շրջանի անցքերուն ծանօթներուն յայտնի են անոր յարուցած սահմանադրութեան վերաքննութեան խնդիրները, որոնք յանգեցան վերջ ի վերջոյ իր այդ պաշտօնէն հրաժարումին։

Գաւառացիները, որ թէև իրաւ է թէ սահմանադրութեան ստացման պայքարներուն մէջ պոլսահայերէն նուազ գործօն դեր մը ունեցած էին, մեծապէս զրկուած կը մնային ազգային այդ նորահաստատ իշխանութեան մէջ իրենց դիրքին, անունին, թուին և կարևորութեան չափով և համեմատութեամբ ներկայացուելէ։

Պոլսահայ երիտասարդութիւնը անըմբռնելի անհեռատեսութեամբ մը կամ, եթէ կուզէք, արհամարհանքով մը և բնագաւառին հայութեան իրաւանց բռնաբարութեամբը այդ հսկայ ոյժին ապագայ անդամալուծումին աւիթները հայթայթեց։

Սահմանադրական ներկայացուցչական իշխանութիւնը երկու բնորոշ, յատուկ, յարինք նաև՝ անջատ մասերու բաժանուած էր — Պոլսոյ և գաւառական հայութեան։ Այսինքն ամբողջ երեսփոխանութեան հինգ եօթներորդը Պոլիս պիտի ներկայացնէր և երկու եօթներորդը միայն միւսները, կամ այն է՝ 140 երեսփոխաններէն 100-ը Պոլիս և 40-ը միայն գաւառները։

Ասիկա, ինչպէս կը տեսնուի, այնքան անտրամաբանական էր, որքան և անարդար։ Պոլսոյ որևէ թաղը քանի մը երեսփոխան կրնար (և կրնայ) տալ, մինչ Վանայ, Մուշի կամ Կարնոյ նման կարևոր գաւառ մը, օրինակի համար, իւրաքանչիւրը մէկ-մէկ հատ։ Եւ յետոյ գաւառներն ալ իրենց մէջ վեր առած՝ փոքր և քիչ հայութիւն պարունակող որևէ թեմ մըն ալ մէկ ներկայացուցիչ կուտար, ինչպէս բազմահայ և առաջնակարգ թեմ մը։

Այս պատկերը շատ խօսքերէ աւելի զօրաւոր է գաղափար մը տալու, որ Պոլսոյ ազգային կեդրոնական ժողովը իր ներկայ վիճակովը աւելի մայրաքաղաքին հայութեան ներկայացուցչութիւնը կրնար և կրնայ համարուիլ, քան բառին գործնական իմաստովը՝ բովանդակ և մասնաւորապէս գաւառական ազգայնոց։ Հետևաբար՝ այն ամեն խնդիրները, որոնք պիտի կրնային մեծապէս հետաքրքրել գաւառները, ընդհանուր առմամբ անգիտութեան և անտարբերութեան պիտի բաղխէին Պոլսոյ սատար ներկայացուցիչներէն, որոնք բնականաբար նախապատւութիւնը իրենց թաղային տափակ, էրիկ-կնիկական և շուկայի վէճ և խնդիրներուն պիտի տային։

Այս պարագայից տակ և այս միակողմանի ոգւով, ազգին ամեն կարևոր և կարելի է ըսել՝ բովանդակ իշխանութիւնը նոյնպէս, գրեթէ բոլորովին վերապահուած էր Պոլսոյ վարչութեան և պատրիարքին։ Գաւառական առաջնորդութիւնքը, կեդրոնը օժտող իրաւասութիւններէն զուրկ, դժուար կամ շատ քիչ պարագայից մէջ կարող էին տեղական անմիջական կարևորութիւն ունեցող և ժողովրդեան շահերու պաշտպանութեան տեսակէտով յարաբերական կամ թիւրք վարչութեան ծնունդ ապօրէն խնդիրները և կնճռոտութիւնները գէթ մասամբ մը լուծել, և ստիպուած էին ամեն առթիւ Պոլսոյ պատրիարքարանին դիմել, որ, ինչպէս ըսինք՝ անկարող լիովին ըմբռնելու այդ կարիքներուն ստիպողականութիւնը, նոյն-

ձեռնարկութիւնների բնագրերի թարգմանութիւնը, որոնք գործադրվելու են մինչև պարլամենտի բացումը։

Գործակալութեանս թղթակիցը հաղորդում է, որ Չինաստանի մի քանի նահանգներում ներկայումս գործում են խորհրդակցական յանձնաժողովներ, որոնք ազգաբնակութեանը պատրաստում են ընտրութիւնների համար։ Վերջին տարիների ընթացքում մտադրութիւն կայ կատարել այդ խորհրդակցական յանձնաժողովների ընտրութիւնները, ապա գումարել սահմանադրական պալատի անդամներին։ Սահմանադրութիւն վերջնականապէս կը հաստատվի 1916 թւին, երբ հրատարակվելու են սահմանադրական օրէնքները և պարլամենտի կանոնադրութիւնը, նաև կատարվելու են երկու պալատների անդամների ընտրութիւնները։ Չինական մամուլը վերին աստիճանի համակրանքով վերաբերվեց կայսերական ուկազին։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 7 նոյեմբերի

Սուլթանի բողոքի համաձայն, 2-րդ դիվիզիայի բատալիոնների ուղարկելը Ջեդդա (Արաբիա) չէ կայացել. նրանց փոխարէն ուղարկված են 1-ին դիվիզիայի բատալիոնները։

Երկրորդ դիվիզիայի զօրքերը, որոնք յեղափոխութիւնից առաջ պահպանութիւն էին կատարում պալատում, այսուհետև ևս մնալու են Պօլսում սուլթանի անձը պահպանելու համար։

Սուլթանի այդ առաջին յաղթանակը և նրա ազդեցութեան ուժեղանալու նշանը եռանդուն կոմմենտարիաների տեղիք է տալիս թիւրքական մամուլին։ («Б. В.»)

—

Կ. Պօլիս, 12 նոյեմբերի

Կառավարութիւնը երաշխաւորելով յոյներին լիակատար ազատութիւն ընտրութիւնների ժամանակ, հրաժարվել է բեկանել կայացած ընտրութիւնները և սահմանափակել է նրանց աւարտման ժամանակամիջոցը 8 օրով։

Սուլթանը անձամբ ներկայ կը լինի պարլամենտի բացմանը և կը կարդայ իր ճառը։

Կառավարութիւնը դիմելով ֆրանսիական ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրին, խնդրում է ուղարկել պրոֆէսօրներ ու դասախօսներ թիւրքական դպրոցների համար։

Պարսից դեսպանը Բ. Դրան խորհրդով հեռագրով դիմել է շահին և խնդրել ներումն շնորհել քաղաքական յանցաւորներին ու վերականգնել սահմանադրութիւնը։

Աւստրիական ապրանքների դէմ սկսված բոյկոտի շնորհիւ Աւստրիայի կրած վնասը մինչև այժմ կէս միլիարդ ֆրանկից աւելի է։ («Кс.»)

—

Փարիզ, 13 նոյեմբերի

Քննելով աւստրօ-թիւրքական միջնադէպը, մամուլը հաւանութիւն չէ տալիս Էրենտալի քաղաքականութեան։ («Հ. Գ.»)

—

Փարիզ, 13 նոյեմբերի

Ծովային բիւջէտի քննութեան ժամանակ ծովային մինիստր Պիկար պալատին ներկայացրեց ծովային արտիլերիայի կորպուս կազմակերպելու օրինագիծը։ Արտիլերիան, մինիստրի ասելով, ենթարկվում է ինտենսիվ զարգացման։ Նաւատորմը պէտք է մեծ պաշտպանողական ույժ ստանայ ռազմական խոշոր միութիւնների— արագագնաց ականանաւերի, յածանաւերի և ստորջրեայ նաւակների շնորհիւ։ Նաւաշինութիւնը պէտք է ընթանայ աւելի փութկոտ տեմպով։ («Հ. Գ.»)

—

Փարիզ, 12 նոյեմբերի

Լրագիրները հեռագիր են ստացել Թաւրիզի անջումանից, որը աղերսում է ֆրանսիական ազգին յանուն ազատութեան ուշադրութիւն դարձնել Պարսկաստանի թշուառ վիճակի վրա և համոզել Ռուսաստանին հեռու մնալ պարսկական ներքին գործերի միջամտութիւնից։ («Кс.»)

—

Լօնդօն, 13 նոյեմբերի

Մալտայից հաղորդում են, որ երէկ, մինչև կէսօրվայ ժամը 5-ը, «Սարդինիա» այրվող նաւից ազատեցին 9 եւրոպացու, 40 արաբ ճանապարհորդների, նաև 21 նաւաստիների։ Անհետ կորան 5 եւրոպացի, 100 արաբ ճանապարհորդներ և 18 նաւաստիներ։

Րէյտէրին Կալկաթայից հաղորդում են, որ նոյեմբերի 11-ի երեկոյեան Ագարպարի մօտ, Կալկաթայից դէպի հիւսիս-արևմուտք, Իսմա դատախազի վագօնի տակ ռումբ նետեցին։ Ռումբը սակայն ոչ մի վնաս չը տուեց։

Նահանգապետ Դէյդս Ֆրազէրի դէմ մահափորձ կատարած բենգալացին դատապարտվեց 10 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

Րէյտէրին հաղորդում են Պեկինից, որ Անցինում անկարգութիւնները ճնշված են և կարգ ու կանոնը վերահաստատված։ Անգլիական նաւը մնում է Անցինում, ֆրանսիականը Շանխայից գնաց այնտեղ։ Գերմանացիները Անցինից տեղափոխվել են Խանկօու։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 7 նոյեմբերի

Իրերի դրութիւնը Հնդկաստանում, «Pall Mall» թերթի այսօրվայ համարի մէջ հրատարակված տեղեկութիւնների համաձայն, վերին աստիճանի լուրջ է և պահանջում է ընդարձակ զինւորական միջոցներ։ Յիշեալ լրագրի թղթակցի ասելով, հնդո-բրիտանական կառավարութեան ձեռքում կան ապացոյցներ, որ սիստեմատիկ կերպով ագիտացիա է մղվում տեղացի զինւորների մէջն՝ դրդելու նրանց ապստամբութեան։ Հիմք կայ նոյն իսկ երկիւղ կրելու, որ զինւորական ապստամբութիւնը կը բռնկվի ամենամօտիկ ժամանակամիջոցում։ («Б. В.»)

—

Պետերբուրգ, 11 նոյեմբերի

Արտաքին գործերի մինիստր Իզվօլսկու Ցարսկօյէ-Սելօից վերադառնալուց յետոյ, այսօր Դումայի կուլուարներում լուր է տարածված, որ նա Դումայում հանդէս կը գայ առաջիկայ շաբաթվայ ընթացքում։

Չերտկօվը մամուլի միջոցով հերքում է այն լուրերը՝ թէ իբր գիւղացիները հրդեհել են նրա կալուածքը, և յայտնում է, որ ինքը գիւղացիների հետ ապրում է բարեկամաբար։

Սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիան ներկայացնում է Դումային մի հարցապնդում ռուսական ծառայութեան մէջ գտնվող գնդապետ Լիախովի գործողութիւնների մասին Պարսկաստանում։

Դատաստանական մասնաժողովը օպպօզիցիայի և գիւղացիների ձայներով մերժել է կառավարութեան պատրաստած դատաստանական հրամանների ինստիտուտը, որով իրաւունք էր վերապահվում հաշտարար դատաւորներին վճռել գործերը առանց վկաների ցուցմունքների լոկ ոստիկանական քննութիւնների հիման վրա։

«Нов. Вр.»-ին հաղորդում են Թաւրիզից, որ կովկասցի յեղափոխականները, իբր թէ, սպառնում են գլխովին կոտորել ռուսներին։

Դումայի մասնաժողովը ընդունել է Կարսում քաղաքային կանօնադրութիւն մտցնելու առաջարկը։ («Б.», «Кс.»)

—

Բեռլին, 11 նոյեմբերի

«Fosiche Zeit.»-ը իր առաջնորդող յօդուածում, որ կրում է «Հրեշտակ կամ Մեֆիստոֆէլ» խորագիրը, խիստ քննադատութեան է ենթարկում Անգլիայի բալկանեան քաղաքականութիւնը։ («Հ. Գ.»)

—

Կարլսրուէ, 13 նոյեմբերի

Եկաւ շվէդական թագաւորական զոյգը։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 7 նոյեմբերի

Աւստրիական րէյխսրատի լեհական պատգամաւոր Գլէբօվիցկու ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, գերմանական և աւստրիական կառավարութիւնները 20-ի չափ պրօվօկատորներ-գործակալներ են ուղարկել Վարշավա լեհական երիտասարդութեանը դրդելու, որպէս զի նա խռովութիւն յարուցանէ Պրիվիսլիանի շրջանում և այդպիսով հեռացնէ Ռուսաստանի ուշադրութիւնը բալկանեան գործերից։ («Б. В.»)

—

Վիէննա, 13 նոյեմբերի

Աւստրիական պարլամենտի անդամներ չեխ Կլօֆաչ, գալիցիացի Կլէբօվիցկի և խորվատ Տրեսիչ իրանց ֆրակցիաներով կազմակերպեցին սլաւօնական փոքրամասնութեան միացեալ դիմադրութիւն, որը խօսում է Բօսնիան և Հերցեգօվինան միացնելու օրինագծի դէմ։ Վերոյիշեալ դիմադրական կուսակցութիւնը Վիէննայի և Բուդապեշտի պարլամենտները կոչված չէ համարում ընդունել մի այդպիսի օրէնք. այդ հանգամանքում հեղինակաւոր են համարվում Խորվատիայի, Սլօվօնիայի, Դալմացիայի և Չեխիայի սէյմերը, սակայն ամենից առաջ Բօսնիայի և Հերցեգօվինայի ապագայ սէյմը։

Այսօր բացվեց պատգամաւորների ժողովի նստաշրջանը։ Մինիստր-նախագահ Վինէրտ ներկայացրեց պատգամաւորների ժողովին նոր մինիստրներին և ճառ արտասանեց, որի մէջ մատնացոյց արեց, որ կաբինէտի բարձրագոյն նպատակն է այնպիսի կօալիցիա ստեղծել, որ պէտք է միացնէ զանազան կուսակցութիւնները միաբան ստեղծագործական աշխատանքի մէջ։ «Բանն այն չէ,—ասաց Վինէրտ,—թէ պէտք է ստեղծել կուսակցութիւնների միայն ձևական կօօպերացիա, այլ կազմել իրական պատուանդան նրանց երկարատև փոխադարձ գործունէութեան համար։ Հէնց կառավարութիւնն էլ աշխատում է ստեղծել վստահութեան մթնոլորտ և ապահովել դրութեան որոշակի դիրք ազգային հարցերում»։ Ապա մինիստրը հաղորդեց, որ մտադրութիւն կայ օրինագիծ առաջարկել լեզուների գործածութեան մասին, նոյնպէս վարչութեան վերակազմութեան մասին Բօհէմիայում։ Ապա նա դիմեց պարլամենտին պահանջկոտ կոչով՝ օգուտ քաղել այն հաշտական տենդենցիաներից, որ աչքի ընկաւ կաբինէտը կազմակերպելուց առաջ կուսակցութիւնների պարագլուխների խորհրդակցութիւնների ժամանակ, և ուշադրութեան առնել ներկայ դրութիւնը արտաքին քաղաքականութեան շրջանում (ծափահարութիւններ)։ Եթէ կառավարութիւնը աջակցութիւն կունենայ այդ խնդրում, այն ժամանակ կը կազմվի պատուանդան մինիստրութեան հաստատուն գոյութեան և այն կենտրոնացման համար, որը ընդունակ կը լինի իրագործել ոչ միայն մօմէնտի առաջացրած լուրջ խնդիրները, այլ և ապագայի նպատակները (բուռն ծափահարութիւններ)։ Կլօֆաչի առաջարկութիւնը՝ վիճաբանութիւններ սկսել մինիստրական դէկլարացիայի վերաբերմամբ՝ մերժված է։ Րէյխսրատը սկսում է 1909 թւի բիւջէտի տասներկուերորդ մասի անյետաձգելի քննութիւնը։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 13 նոյեմբերի

Ազնուականների պալատում Բինէրտ պարզեց կառավարութեան ծրագիրը։ Նրա ճառը ընդունվեց բուռն ծափահարութեամբ։ Բինէրտը մատնանիշ արեց, որ միջազգային քաղաքականութեան դրութիւնը և մօտիկ ապագայում տեղի ունենալիք խոշոր օրէնսդրական աշխատանքները կառավարութեան և պարլամենտի սերտ միութիւնը անհրաժեշտ են դարձնում։ Օրէնսդրութեան շրջանում աւելի հերթական հարցերի թւում մինիստր-նախագահը մատնանշեց զինւորական բիւջէտի քննութիւնը և Բօսնիայի ու Հերցեգօվինայի միացման օրինագիծը։ Վերջինիս հաստատումով պէտք է ամբողջ աշխարհին ցոյց տալ, որ այդ հարցում թագը, ազգաբնակութիւնը, կառավարութիւնը և պարլամենտը գտնվում են լիակատար համաձայնութեան մէջ։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 12 նոյեմբերի

Աւստրիական զանազան դաւանութիւնների հոգևորականութիւնը շնորհաւորեց Ֆրանց-Իօսէֆին թագաւորութեան յօբելեանի առիթով։ Կարդինալ Գրուշա կայսրին յանձնեց մի շնորհաւորական ուղերձ կաթօլիկ հոգևորականութեան կողմից։ Ապա կայսրը ընդունեց յոյն-կաթօլիկ, աւետարանական հոգևորականութիւնների և համայնքի պատգամաւորութիւններին։ («Հ. Գ.»)

—

Նիւ-Եօրկ, 13 նոյեմբերի

Պորտ-Օ-Պրենսից հաղորդում են, որ Գաիտի կղզու յեղափոխական շարժումը ուժեղանում է։ Անվին և Իէրէմիա քաղաքները իրանց յայտարարեցին կառավարութեան հակառակորդներ։ Ներքին գործերի մինիստրին յեղափոխականները գերեցին և սպանեցին։ («Հ. Գ.»)

—

Օդեսսա, 13 նոյեմբերի

Առաւօտեան ժամը 6-ին, համալսարանի շինութեան մէջ, անյայտ պատճառից հրդեհ ծագեց։ Այրվեցին դրամագիտութեան կաբինէտը և կենդանաբանութեան թանգարանի արժէքաւոր ժողովածուները։ («Հ. Գ.»)

Բուդապէշտ, 13 նոյեմբերի

«Pest. Loyd»-ում տպված է հաղորդագրութիւն, որ բղխում է արտասահմանեան դիպլօմատիական շրջաններից Վիէննայում, Թիւրքիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի յարաբերութիւնների մասին, որի մէջ ասված է. «Եթէ Թիւրքիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի միջև աջողվի համաձայնութիւն կայանալ, այն ժամանակ Թիւրքիան կարող կը լինէր կատարեալ հանգստութեամբ սկսել իրագործել անօրինակ-դժուար խնդիրը կայսրութեան ներսը։ Երիտասարդ-թիւրքերին երևի յայտնի է, որ նրանց դեռ ևս սպառնում է ոչ-ցանկալի սիւրպրիզների վտանգը, որոնք կը վնասէին այն բոլորին, ինչին որ նրանք հասել են մինչև այժմ։ Արդէն այդ միակ խորհրդածութիւնը պէտք է դրդէր թիւրքերին շուտափոյթ վերացնելու այն քաօսական դրութիւնը, որի մէջ գտնվում են արտաքին յարաբերութիւնները։

Այսօր բօրսայում կրկին պաշտօնապէս հաստատվեց մինիստր-նախագահի հաղորդագրութիւնը՝ թէ ամենևին ճիշտ չեն մէկ կամ մի քանի հեռաւոր զօրաբաժիններին զէնքի կանչելու լուրերը. այդպիսի կարգադրութիւն չէ եղած և ի նկատի էլ չէ եղած անելու, որովհետև մի այդպիսի բանի կարիք չէ զգացվել, այլ հրաման էր տրված 15-դ հեռաւոր զօրաբաժնի կազմը ստուարացնելու մինչև խաղաղ ժամանակվայ համար սահմանված բարձրագոյն նօրման, որի մասին իր ժամանակ յայտարարված է եղել։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 13 նոյեմբերի

Շարունակվում են իտալական ցոյցերը Տրիէստում և Իստրիայի այլ քաղաքներում. նոյնպէս Տրիէստում բազմաթիւ յայտարարութիւններ են ստացվում տեղական քաղաքային և զէմստվօյին խորհուրդների բողոքների և նուիրատուութեան մասին յօգուտ վնասված ուսանողների։ Հռոմում վերսկսվեցին ցոյցերը աւստրիական դեսպանատան առաջ։ Պիացա Կօլլօնա, Կօրսօ և Կապիտօլիայի մուտքը գրաւված են զօրքերով և փակված են երթևեկութեան համար։

Կառավարչական կօմիսարը բօրսայում յայտնեց, որ ճիշտ չեն չէտաների յարձակումների և այլ թշնամական գործողութիւնների մասին սահմանի վրա, և աւելացրեց, որ արտաքին գործերի մինիստրութիւնը անյապաղ կը ծանուցանէ բօրսային, եթէ տեղի ունենան իրապէս լուրջ դէպքեր։ («Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

—

Էջմիածին, 11 նոյեմբերի

Այսօր հայր տեղակալ Սուրէնեանի կարգադրութեամբ հանդիսաւոր աւտոդաֆէի ենթարկվեց հոկտեմբեր ամսվայ գրաւված «Արարատից» պոկած այն թերթերը, որոնք պարունակում էին Երուանդ վարդապետի յօդուածը՝ «Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը»։ Այրման պրօցեսսին ներկայ էին ճեմարանի աշակերտները, ուսուցիչները և միաբանութեան մի քանի անդամները, իսկ պաշտօնապէս ներկայ էին «Արարատի» նոր նշանակված խմբագիր Մատթէոս վարդապետ և տպարանի քարտուղար Աւետիս Օհանջանեան։ Ներփակեալ ուղարկում եմ իբրև մի հետաքրքրական փաստ XX դարի հայ կուլտուրական պատմութեան մէջ տեղի ունեցած այդ սխրալի գործի մի քանի կտորներ այրված-խանձված թղթից, որոնք դուրս մնացին աւտոդաֆէից։

«Գործի» տեղիս թղթակցի սխալ խմբագրած հեռագրի պատճառով, ադմինիստրատիվ կարգադրութիւն է եղել, որ ոստիկանութիւնը վերցնի «Արարատի» հոկտեմբերի համարը, որպէսզի քննեն, թէ արդեօք յիրաւի «Արարատը» վնասակար ուղղութիւն է ունեցել, որ տեղակալ Սուրէնեանն այդպիսի խիստ միջոցներ է ձեռնարկել։

***

քան խուլ կեդրոնական կառավարութեան մը կուշտ, անոնք դատապարտուած կը մնային քննադատելու և մոռցուելու... մինչ անդին դաւառները, այդ խնդրոյ անլուծելի մնալէն և վարչական կամ ոչ վարչական անվերջ զրկանքներու և հարստահարութեանց դէմ մաքառելու և պաշտպանուելու միջոցներէ զուրկ, մեծապէս կը վնասուէին։

Ահա այս ընդհանուր կէտերն էին մասնաւորաբար՝ որ Խրիմեանի ուշը գրաւելով իրեն պատրիարքութեան կանչուելէն ի վեր զանոնք օգտակար եղանակով մը լուծելու ջանից առարկան դարձուց։

Գաւառացոց հանդէպ եղած անիրաւութիւնը դարմանելու մտօք Հայրիկին յարուցած «ապակեդրօնացման» ծրագիրը հարկ եղած ընդունելութիւնը չգտնելով ատենին Պօլսոյ կարգ մը երիտասարդութենէն և անոնց կուսակից աղա դասակարգէն՝ որոնք պատրիարքին չափազանց ռամկավար ձգտումներուն մէջ իրենց դեռ ամիրայութիւն հոտող ընթացքնուն և իրենց վերապահուած արտօնութիւններուն դէմ բաներ մը կը տեսնէին՝ Խրիմեան 1873-ի վերջերը ստիպուած տեղի տուաւ։

Անկէ ի վեր իրաւ է որ լուրջ ջանքեր չեղան այլևս սահմանադրութեան բարեփոխութեան, բայց ատիկա չի նշանակեր, որ անոր պէտքը չէր մնացած։ Ներսէս պատրիարքը աւելի քաղաքագէտ և հայ ջոջերուն հոգեբանութեան ծանօթ՝ այդ խնդիրը չը քրքրեց, մանաւանդ որ այդ միջոցները աւելի անմիջական կարևորութիւն ստացող Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը կամ հայկական խնդիրը՝ ուրիշ ամեն խնդիրները կուլ տալ սկսեց։

Յարութիւն և Աշըգեան պատրիարքներուն ատենները թիւրք բռնաւոր րէժիմին ներքև Հայաստանի քաղաքական դժբաղդ կացութիւնը, և Իզմիրլեան սրբազանի օրովը՝ մեր տարաբաղդ հայրենակցաց խմբական ջարդերը այլ ևս անժամ դարձուցին սահմանադրութեան վերաքննութեան խնդիրը, որ դիւրաւ պիտի կրնար յաւեփոխութեան վերածուիլ սուլթան Համիդի պահանջման ներքև։ Ու, անկէ ի վեր՝ մանաւանդ Օրմանեանի շրջանին՝ կառավարութեան ճնշման տակ սահմանադրութիւնը մահացու խոցուած՝ իրականութեան մէջ գոյութիւն ունենալէ այլ ևս դադրեցաւ։

70-ական թուականներուն, երբ դեռ դիւրութիւններ կային մեր սահմանադրութիւնը նպատակայարմար եղանակով մը սրբագրելու, պօլսահայութեան անողոք և անտրամաբանական այդ վարմունքը մեծապէս վնասակար դարձաւ ոչ միայն բոլոր ազգին, այլ և իրենց այնքան փայփայած սահմանադրութեանը։

Գաւառական ազգային իշխանութեանց գործութիւնն էր, որ պիտի կրնար գերազանցապէս ամուր և հաստատուն հիմ մը ստեղծել և ըլլալ Պօլսոյ կեդրոնական իշխանութեան, և փոխադարձաբար։ Բայց մեր առաջնորդութիւնքը, հարկ եղած օրինական իրաւասութիւններ չունենալուն, շուտով գաւառական գրեթէ ինքնիշխան, կամայական և բռնաւոր թիւրք ներկայացուցիչներու բուռն ոտքերու տակ գացին, ու Պօլսոյ պատրիարքութիւնը, իրեն թև և թիկունք կազմող այդ առաջնորդութեանց խորտակումին ականատ և անզօր հանդիսատես մը այլ ևս, բնականաբար մեծապէս ազդուած, տկարացած և ընկճուած, ինքն ալ չկրցաւ տոկալ և տեղի տուաւ...։

Այդ սխալը մեր ժամանակակից կեանքին ամենակարևորներէն և ծանրերէն կը մնայ։

Այսօր, երբ օսմանեան սահմանադրութեան հաստատմամբ հայութիւնը իրաւունք կը վերստանայ իր ազգային սահմանադրութիւնն ալ վերականգնելու, սահմանադրութեան վերաքննութեան հարցը առաւել քան երբեք օրուայ խնդիր պէտք է ըլլայ։ Ժամանակը և հանգամանքները առաւելապէս նպաստաւոր են, և քաղաքական անհեռատեսութիւն մը պիտի ըլլար զայդ անտեսել։ Թերևս, ո՞վ գիտէ, վաղը այլև ուշ ըլլայ ու աննպարին։

Ի՞նչ ձևերու տակ պէտք է ըլլայ մեր սահմանադրութեան բարեփոխութիւնը։ Մանրամասնութեանց մէջ չպիտի մտնենք, զի ինչ որ ամենէն աւելի անհրաժեշտ է, իր ընդհանուր և կարևոր գծերուն մէջ արդէն մատնանիշ ըրինք։

Նախ պէտք է որ Պօլսոյ ազգային կեդրոնական իշխանութիւնը ոչ թէ անուանապէս, այլ իրականութեան մէջ բովանդակ թիւրքահայերուն ներկայացուցչութիւնը ըլլայ։ Այսինքն ոչ միայն Պօլսոյ անիրաւ, անմասն և միակողմանի առաւելութիւնները այլ ևս խլպատ ջնջելու է, այլ և որոշելու է որ ամբողջ թեմերը՝ որոնց մէջ և Պօլիս՝ իրենց հայ-բազմամարդութեան և թուական համեմատութեամբ երեսփոխաններով ներկայանան Պօլիս։

Այս կարևոր, որքան և արդար անօրինութեան հետ ճշտելու և զօրացնելու է նաև գաւառական ազգային իշխանութեանց իրաւասութիւնը։ Հին հայ առաջնորդութիւնքը նոյնպէս իրենց սահմանին մէջ, իրենց թեմերուն անմիջական և էական անյետաձգելի խնդրոց կարգադրութեան համար՝ նոյնը պէտք է ըլլան տեղական կառավարութեան քով, ինչ որ է իրապէս և կամ պէտք է ըլլայ պատրիարքութիւնը և իր ներկայացուցիչը Բ. Դրան քով, և այդ բանը ապահովող օրինական երաշխաւորութիւններ ստանալու է պետութենէն, որպէսզի տեղական քմահաճ իշխանութիւնք չկարողանան անդասել առաջնորդներուն միջնորդութիւնը և միջամտութիւնը, ինչպէս յարգ։

Այս բանին առաջնակարգ կարևորութիւնը պէտք եղածէն աւելի բացայայտ է, որպէսզի հարկ մնայ մեզ՝ լրագրական յօդուածի մը մէջ երկարօրէն ծանրանալ անոր աղեկ և գէշ հետևանքներուն վրայ։

— Իսկ Պօլիս,—պիտի հարցուի,—անոր վերապահուելիք արժանապատուութիւնը։

Որպէսզի Պօլիս բան մը չկորսնցնէ այս ամեն փոփոխութիւններէն՝ առանց սակայն ըստ առաջնոյն իր թաղական խնդիրներուն զոհ բերելու գաւառական հայութեան էական պահանջները, պէտք համար միակ և լաւագոյն միջոցը կը կայանայ, նման ամեն թեմերուն, Պօլսոյ մէջ ալ մէկ կամ քանի մը առաջնորդութեանց կազմութիւնը, ճիշտ նոյն հիմերով և կանոններով, որպէս գաւառներինը, իրենց տեղական ընդհանուր և միւս ժողովներովը և ուրոյն ուրոյն առաջնորդներովը, և որոնք նոյնպէս իրենց կարգին Պօլսոյ ազգային կեդրոնական երեսփոխանութեան մէջ պիտի ներկայացուին իրենց թեմերնակ հայերուն թուական համեմատութեամբ. ոչ աւելի ոչ պակաս։

Այսօր գաւառական հայութիւնը այնքան հասունցած է, որ Պօլսոյ հայերուն մասնաւոր և առանձնաշնորհեալ խնամակալութեանը պէտք չունի իր գործոց կարգադրութեան համար, ինչպէս կը կարծուէր 60-ական թուականներուն։ Ասիկա ճշմարտութիւն մըն է, որ չպէտք է սակայն վիրաւորէ մեր պօլսեցի եղբայրներուն հասկընալի դիւրազգածութիւնը։

Ինչ ընենք, մանաւանդ որ այն երանելի ատեններէն ի վեր որքան շատ բաներ փոխուած են, շատ պատահարներ եկած անցած, որոնց մէջ գաւառական և մասնաւորապէս Հայաստանի հայութիւնը իր վիճակովը, ընթացքովը և ձգտումներովը ցոյց տուաւ եթէ ոչ իր գերազանցութիւնը, գէթ հաւասարութիւնը։ Գերազանց մանաւանդ այն գերագոյն պատճառովը և իրաւունքներովը՝ իր արեամբ ստացած՝ որ ան կը ներկայացնէ հայ ազգին սիրտն ու օրրանը եղող հայրենիքը։

Կահիրէ

Մին

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Առաջիկայ երեքշաբթի, նոյեմբերի 18-ին, Թիֆլիսի դատաստանական պալատում նշանակված է Ղարաբաղի թեմական առաջնորդ Աշոտ եպիսկոպոսի դատը ընդդէմ «Տարազ-Աղբիւրի» խմբագիր Տիգրան Նազարեանի։

Մեր ընթերցողներն անշուշտ յիշում են, որ Աշոտ եպիսկոպոսը դատի էր կանչել Տիգրան Նազարեանին այն մեղադրանքների համար, որ նա տպագրել է «Տարազում»։

Աշոտ եպիսկոպոսը մեղադրում է Տ. Նազարեանին դիֆամացիայի մէջ, պահանջելով որ նա դատապարտվի, համապատասխան իր բարձր դիրքին, ծանր պատժով։

Տ. Նազարեան նահանգական դատարանում, ուր քննվում էր այդ գործն առաջին անգամ, արդար ճանաչվեց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երէկ, նոյեմբերի 14-ին, այրի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի ծննդեան օրը, Ալէքսանդրո-Նեվսկի զինուորական տաճարում պատարագից յետոյ կատարվեց մաղթանք, որի ժամանակ արքենալի սարից կրակեցին 21 թնդանօթ։ Պատարագին և մաղթանքին ներկայ էին կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվ կոմսուհու հետ, Փոխարքայի շքախումբը, Թիֆլիսի զինուորական և քաղաքացիական նահանգապետները, գեներալիտէտը, բոլոր զօրամասերի հրամանատարները, զինուորական և հասարակական հաստատութիւնների ու հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները։ Այդ օրը պարապմունքներ չը կային կրթական հաստատութիւններում և գործավարական հիմնարկութիւններում։ Քաղաքը զարդարված էր դրօշակներով։

◆ Վենետիկի «Բազմավէպ» հանդէսը յայտնում է, որ հոկտեմբերի 15/28-ին այնտեղ վախճանվել է հ. Սամուէլ Գանթարեան աթոռակալ վարդապետը, 70-ամեայ հասակում։ Հանգուցեալը կարևոր պաշտօններ վարած է Ս. Ղազարի վանքում, իսկ հայ գրականութեան մէջ յայտնի է իր մի քանի ընտիր աշխատութիւններով, օրինակ «Տարերք հռետորական արուեստի», «Բառարան ֆրանսերէն-հայերէն-տաճկերէն», Թարգմանութիւններ Լամարտինից, Ղազար Փարպեցու պատմութեան ֆրանսիական թարգմանութիւնը, Կոպշտակի թարգմանութիւնը ևայլն։ Մեր ցաւակցութիւնն ենք յայտնում Մխիթարեան ուխտին իր կրած կորուստի համար։

◆ Ինչպէս յայտնի է, մօտ օրերս կայանալու է Վրաստանի և Իմերեթիայի ամբողջ թեմի ծխական և եկեղեցական դըպրոցների դասատուների ընդհանուր ժողովը՝ մի ներկայացուցիչ ընտրելու ուսումնարանական խորհրդի համար։ Այս առիթով մի խումբ ուսուցիչներ, խորհրդակցելով, գտել են, որ աւելի նպատակայարմար և օգտակար է ընտրել ծխական դպրոցի ուսուցիչների միջից, և իբրև ամենաարժանաւոր ներկայացուցչի՝ այդ ուսուցիչները առաջ են քշում պ. Սարգիս Աբովեանի թեկնածութիւնը։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի կարգադրութեամբ հանգուցեալ ոստիկանապետ Ցիխոցկու պարտականութիւնները ժամանակաւորապէս յանձնված են նրա օգնական Կանդելակուն, որը իսկապէս վարելու է դիւանատան գործերը. իսկ իբրև ոստիկանապետ ժամանակաւորապէս նշանակված է Փոխարքայի թոյլտւութեամբ շտաբս-կապիտան Նիկոլայեվը՝ ցնոր կարգադրութիւն։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկեց ոստիկանապետի պաշտօնակատարին հրաման տալ ոստիկանութեան անունով, որպէսզի ոստիկանութեան պաշտօնեաները պատասխանատուութեան ենթարկեն այն հացթուխներին և մսավաճառներին, որոնք հացի և մսի սակագները չեն կախի գնողների համար աչքի ընկնող տեղերում։

◆ Մի յատուկ պատգամաւորութիւն է ընտրված ժողովրդական համալսարանների ընկերութեան կողմից, որ ներկայանալու է Կովկասի Փոխարքային և խնդրելու, որ թոյլատրվի կրկին շարունակել դասախօսութիւններ կարդալ հայերէն, վրացերէն և թուրքերէն լեզուներով։

◆ Թիֆլիս է եկել վրաց բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելին, որի յոբելեանը կատարվելու է դեկտ. 9-ին։

◆ Ակակի Ծերեթելու յոբելեանական յանձնաժողովը վճռել է դիմում անել հայերի, մահմեդականների, օսերի և այլ ազգութիւնների բոլոր կուլտուրական-կրթական հաստատութիւններին։

◆ Այսօր, կովկասեան գիւղատնտես. ընկերութեան մէջ տեղի կունենայ վրացուհիների ժողով, ուր վճռվելու է թէ ինչ կերպ ցանկալի և յարմար է մասնակցել Ակակի Ծերեթելու յոբելեանին։

◆ Վաղը, նոյեմբերի 16-ին, Զուբալովի ժողովրդական տանը, ժողովրդական համալսարանների ընկերութեան նախաձեռնութեամբ իշխ. Գէորգի Թումանովը ռուսերէն լեզուով կը կարդայ դասախօսութիւն «Զեմստվային ինքնավարութեան» մասին։ Սկիզբը ցերեկվայ ժամը 11-ին։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 6-ին, կով[illegible] բարձր դասընթացքներում [illegible] Լիսիցեան կը կարդայ իր 4-րդ դասախօսութիւնը հայկական պատմութեան մասին։ Դասախօսութեան ծրագիրը.—Հայաստանի պատմութեան խալդերի շրջանը։ Հայաստանի սեպաձև արձանագրութիւնները։ Այն հարցը, որ նրանց լեզուն պատկանում է վրացական մի խմբակի։ Հայաստանի հին բնակիչների՝ խալդերի կուլտուրան՝ կրօնը, քաղաքական և հասարակական կազմը, շինութիւնները, բրօնզէ, երկաթէ և կաւէ իրեղէններ։ Դասախօսութեան ժամանակ ցոյց կը տրվեն մոգական պատկերներ։

◆ Պարսկ-Հնդկաստանի առաջնորդական փոխանորդ Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանցը ուղարկել է բժշկ. Բ. Նաւասարդեանին 28 րուբլի, որ հաւաքվել է Նոր-Ջուղայում հանգուցեալ Մուրացանի յիշատակին գործադրելու համար։ Միևնոյն ժամանակ ազգային դպրոցների հոգաբարձութիւնը յայտնում է, որ հոգեհանգիստ է կատարվել հանգուցեալի յիշատակին։

◆ Մինչև օրս ինչպէս տեղական, այնպէս և եկւոր դերասանների մուտքը արտիստական ընկերութեան մէջ ազատ էր, նրանցից մուտքի վճար չէր առնվում։ Այժմ որոշված է բոլոր դերասաններից անխտիր վճար վերցնել մուտքի համար այն չափով, որպիսին սահմանված է ընկերութեան միւս անդամների համար։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային արհեստաւորաց դպրոցի դասատուները մի խնդրագիր են ներկայացրել քաղաքային վարչութեան անունով, որով, պատճառաբանելով որ ապրուստի գները թանգացել են, խնդրում են աւելացնել իրանց ռոճիկները 20⁰/₀-ով։

◆ Նոյեմբերի 12-ին կայացաւ կովկասեան կայսերական գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհրդի նիստը Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի հոգաբարձութեան պաշտօնի համար թեկնածուներ մատնանըշելու։ Խորհուրդը այդ պաշտօնի համար մատնանիշ արաւ Բցխելաձէի և Գօզալեանի վրա։ Միևնոյն ժամանակ խորհուրդը որոշեց հարց տալ Քութայիսի գաշտային աշխատանքների կառավարիչ Ջափարիձէին, թէ չի՞ կամենայ նա, արդեօք, նոյնպէս իր թեկնածութիւնը դնել և քուէարկվել միւսների հետ յիշեալ պաշտօնի համար։

◆ Թիֆլիսաբնակ Միխայիլ Խետագուրօվը դիմել է Թիֆլիսի նահանգապետին և խնդրել է թոյլատրել իրան հրատարակել Թիֆլիս քաղաքում օսերէն լեզուով մի շաբաթաթերթ «Ֆարն» անունով։

◆ Վաղը Թիֆլիսում լոյս կը տեսնի վրացերէն լեզուով նոր շաբաթաթերթ «Մնաթօբի» անունով։

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտը յայտնում է, որ այս տարվայ սկզբին Անգլիայից բերված առւոյտի (люцерна—յոնջա) սերմը, պուդը 16 րուբլով, ինչպէս փորձնական քննութիւնը ցոյց տուեց, շատ լաւ տեսակից դուրս եկաւ, ուստի այն գիւղատնտեսները, որոնք կը ցանկանան 1909 թւականի աշնանացանի համար բերել տալ այդ սերմը, այդպիսիները պիտի շտապեն տեղեկացնել դեպարտամենտին ոչ ուշ քան այս տարվայ դեկտեմբերի 15 և թէ որքան պուդ են ցանկանում և ճիշտ երկաթուղային և պօստային հասցէն։

◆ Ամեն օր, առաւօտները վաղ, Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի վարչութիւնը մի-մի վագօն բաց է թողնում ծառայողների համար։ Իմանալով որ այդ վագօնով օգտվում են և բոլորովին կողմնակի մարդիկ, վարչութիւնը նախազգուշացրել է իր ծառայողներին, որ, եթէ այդպիսի դէպք դարձեալ կրկնվի, նա բոլորովին կը դադարեցնի այդպիսի վագօններ առաւօտները վաղ բաց թողնելը։

◆ Նոյեմբերի 13-ի գիշերը Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի արհեստանոցների շինութիւնների մէջ զինուորական պահակախմբերը խուզարկութիւն կատարեցին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Նոյեմբերի 13-ին, Անդրէևսկայա փողոցում, № 76 տանը ապրող Ազարէկ Մելիք-Սահակեանը յայտնեց ոստիկանութեան, որ լոյս 13-ի գիշերը նրա պահեստից, որ գտնվում է նոյն Անդրէևսկայա փողոցում, № 85 տանը, գողացել են 2800 հատ դատարկ տոպրակներ 1344 րուբլի արժողութեան, 18 տոպրակ արևածաղիկի սերմ (սեմիչկա)—59 ր. 4 կոպէկի, 4 տոպրակ եգիպտացորեն—20 ր. 92 կ., 2 տոպրակ գարի—11 ր. 76 կ. և 180 տոպրակ բրդի համար—396 ր., ընդամենը 1831 րուբլի 72 կոպէկի։ Միջոցներ են ձեռք առնված գողացողներին բռնելու։

◆ Նոյեմբերի 13-ին, Մատուղնայա փողոցում, անդրկ. երկ. ծառայող Կօնստանդին Կորչաձէի բնակարանից կեղծ բանալիի օգնութեամբ գողացել են 133 րուբլու տնային իրեր։ Գողացված իրերից իր սիւրտուկը Կորչաձէն գտել է Սօլդատսկի բազարում Խալօնեանի խանութում։ Խալօնեանը ձերբակալված է։

◆ Նոյեմբերի 13-ին, Ելիզավէտինսկայա փողոցում, շտաբս-կապիտան Լվովի բնակարանից անյայտ անձեր գողացել են 209 րուբլու զանազան զգեստ։

◆ Նոյեմբերի 13-ին Անչիսխատսկայա փողոցում ձերբակալվել է Թիֆլիսեցի Իվան Զուբօվը, որ երկու անգամ գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ աքսորվել էր։

◆ Նոյեմբերի 13-ին, Պօգրանիչնայա փողոցում, երկու անյայտ չարագործներ ատրճանակով վիրաւորում են որսի գնացող Դաւիթ Տվալչրելիձէին։

◆ Թիֆլիսի ժամ. գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ Ֆիոնա Ալեքսէեվա, Միխայիլ Գանին և Մարթա Ջախարբէգեան գռնապանների վիրաբերեալ կանոնները խախտելու համար ենթարկված են տուգանքի առաջինը և երկրորդը 100-ական րուբլու, իսկ երրորդը 200 րուբլու։

◆ Նոյն կարգադրութեամբ Թիֆլիսեցի Գէորգ Դարչիէվը, իբրև վտանգաւոր անձն հասարակական հանգստութեան համար, ենթարկվում է 2 ամսով բանտարկութեան, իսկ յետոյ աքսորի գեներալ-նահանգապետութեան սահմաններից։

ԲԱՔՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

«Баку» լրագրի № 215-ում Բօղդան Դօլուխանեանը զետեղել է հետևեալ նամակը.

«Վերջին ժամանակներս, ինչպէս յայտնի է մեր հասարակութեան, կրկին երևան եկան զանազան անձինք, որոնք շրջելով դրամատէրերին և մասնաւոր բնակարաններ—սպանութեան սպառնալիքներ տալով դրամ են պահանջում յօգուտ զանազան իբր թէ քաղաքական կուսակցութիւնների։ Օր չէ անցնում, որ այս կամ այն բնակիչը չարժանանայ այդպիսի անձանց այցելութիւններին։ Երբ դրամաշորթների դերում հանդէս են գալիս զանազան «սև ագռաւներ», «կարմիր հարիւրեակներ» և այլ էքսպրօպրիատօրական կազմակերպութիւններ, հասարակութեան վերաբերմունքը դրանց նկատմամբ միանգամայն պարզ է. ով կարողանում է՝ ամենաեռանդուն դիմադրութիւն է ցոյց տալիս ամեն տեսակ մատչելի միջոցներով։ Բայց բոլորովին այլ է ժողովրդի վերաբերմունքը, երբ դրամաշորթի դերում հանդէս է գալիս մի այնպիսի կազմակերպութիւն, որպիսին է «Հնչակեանների» կուսակցութիւնը, որը վերջին ժամանակներս կրկին սկսել է փայլել այդ, չը գիտեմ ինչպէս անուանել, անբարեխիղճ դերում։ Եթէ այդ կուսակցութիւնը, ինչպէս նա աշխատում է իրան անուանել, քաղաքական է, ուրեմն նա պէտք է հասկանայ, որ մահվան սպառնալիքներով դրամ կորզելու սատորութեան անկախութիւնը, նրանց այդ հարկահանութիւնները դառնում են աղբիւր մեր ամբողջ հասարակութեան սնանկացման և անբարոյականացման, որին որպէս թէ նրանք կոչված են ծառայելու։ Խօսք չը կայ՝ հասարակական իրաւունքների այդ տեսակ անկումը, հասարակական և քաղաքական մաքի այդ տեսակ նիխումը խայտառակութեամբ նշաւակելու համար։ Որպէսզի կարողանանք ցերծ պահել հասարակութիւնը նիխումից, մենք հրաւէր ենք կարդում հասարակութեան ամբողջ մտաւորական և գիտակից մասին միանալ մեր բողոքին, և որովհետև այդ կազմակերպութիւնները, ըստ երևոյթին, բանաւոր դատապարտութիւնները չեն հասկանում, մենք հրաւիրում ենք բոլորին այլ ևս ոչ մի միջոց չը տալ այդ կազմակերպութիւններին, քանի որ այդ միջոցները պահանջվում են սպառնալիքներով։ Ոչ ոք չը պէտք է վախենայ այդ սպառնալիքներից, և դրա համար մենք առաջարկում ենք հակադրել նրանց վարձկան ույժը, և ով չէ կարող անձամբ պաշտպանվել՝ իշխանութիւնների ձեռքը յանձնել դրամաշորթներին, իսկ ծայրայեղ դէպքում մինչև իսկ կոիւ մղել ույժով։ Մենք լիովին համոզված ենք, որ մեր հասարակութիւնը այնքան է հասունացել, որ կարող կը լինի կատարել այդ բանը։ Վերջին տարիներս հասարակութիւնը դրա համար չէ տարել իր ուսերի վրա այնքան փորձութիւններ, որպէսզի համբ սօրուկի հնազանդութեամբ այսօր էլ կրի մեր անսուսն բռնակալների այդ նոր լուծն էլ, լինեն այդ բռնակալները հնչակեաններ կամ որևէ ուրիշ կազմակերպութիւն, այդ միևնոյն է»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Պետերբուրգ է եկել Սիբերի զանազան ցեղերի կողմից՝ ղըրղըզներից և բուրեատներից մի պատգամաւորութիւն՝ խնդրելու երկրագործութեան մինիստրին իրանց հողային յարաբերութիւնները կարգաւորելու մասին։ Սիբերի այլազգիները յանձնարարել են պատգամաւորութեանը միևնոյն ժամանակ հարց վարթեցնել, որպէսզի իրանց ետ վերադարձվի ընտրողական այն իրաւունքները, որոնցից նրանք զրկվել են յունիսի 3-ի ակտով։ («Р. У.»)

◆ Նոյեմբերի 6-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Պետերբուրգում, Բիրժեվայա կամուրջից իրան ձգել է ջուրը Պետերբուրգի համալսարանի ուսանող՝ Ղուկասեան հայ քահանայի 19 տարեկան որդին։ Ջը նայելով որ վճռական րօպէին երիտասարդին բառ երևոյթին բռնկեց ապրելու փափագը և նա աներևակայելի ջանքեր արեց ջրի մակերևոյթի վրա մնալու, այնուամենայնիւ նրան օգնութիւն հասցնել անհնարին էր, որովհետև խեղդվողներին ազատելու միջոցներ չը կային և նա ջրի անդունդը գնաց անհագին բազմութեան աչքի առաջ։

◆ Պետական Խորհրդի շրջաններում հարց է յարուցված գիւղացիական և ազնուականների բանկերի կանոնադրութիւնը վերաքննելու անհրաժեշտութեան մասին։

◆ «Neue Fr. Presse» լրագրի ասելով, ռուսաց կառավարութեան բանակցութիւնները պարիզեան ֆինանսական սինդիկատի հետ փոխառութեան մասին աչքից է առաջ գնում։ Փոխառութիւնը տեղի կունենայ 1909 թ. սկիզբներին։ Փոխառութիւնը որոշված է անել 1 միլիարդ 250 միլիոն ֆրանկ $4\frac{1}{2}$⁰/₀-ով։ Այդ գումարով ռուսաց գանձարանը պէտք է ծածկի 1909 թւի մայիսին 800 րուբլի իր պարտքը։

◆ «Вечеръ» լրագիրը արժանահաւատ աղբիւրից տեղեկացել է, որ մօտիկ ապագայում վերաքննութեան պէտք է ենթարկվեն Մօսկվայի զինուորական-նահանգական դատարանի և դատախազական վերահսկողութեան վերջին տարիների բոլոր գործերը։ Վերաստուգիչ նշանակվում գլխաւոր զինուորական դատարանի անդամ գաղտնի խորհրդական Բելկօվը։ Լուր է պտտում, որ նոյնանման վերաստուգութիւն կատարվելու է նաև Օմսկի զինուորական-նահանգական դատարանում։

◆ Գործադուլների բազմամարդ ժողովը, Պետերբուրգում, որոշել է դիմել Պետական Դումային հասարակական աշխատանքներ կազմակերպելու առիթով։ Ինչպէս հաղորդում է «Слово» լրագիրը, անգործների թիւը շատ է, մանաւանդ քարտաշների և շինութիւնների վրա աշխատող բանւորների շրջանում։

◆ Նոյեմբերի 6-ին կայացաւ Պետերբուրգի քաղաքային դումայի մասնաժողովի նիստը՝ գիւղացիների ազատութեան յիսնամեակը յաւերժացնելու հարցի մասին խորհրդակցելու։ Բացի նրանից, որ որոշված է քաղաքի բոլոր մասերում բանալ արհեստաւորաց դպրոցներ, մասնաժողովը որոշել է միջնորդել՝ որպէսզի թոյլատրվի Պետերբուրգում առևտրա-արդիւնաբերական ցուցահանդէս կազմակերպելու և Ցարիցինի մարգագետնի վրա արձան կանգնեցնելու Ազատարար Թագաւորին։ («Р. У.»)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

(Նամակ խմբագրութեան)

Ամեն անգամ, երբ մեր ազգային եկեղեցական կեանքի մէջ մի արտասովոր իրողութիւն է կատարվում, սուր կերպարանք են ստանում և կրքեր են յուզում սկզբունքի վերաբերեալ խնդիրներ։ Երկու տարի առաջ Էջմիածնում գումարված կենտրօնական ժողովը յաւակնութիւն ունէր մի անգամ ընդ միշտ լուծելու եկեղեցու և ժողովրդի յարաբերութեան և ըստ այնմ եկեղեցու պահպանութեան կամ վերացման խնդիրը. նրա նպատակն էր եկեղեցին բաժանել ժողովրդից, աւելի ճիշտ՝ ժողովրդին ազատել եկեղեցու և հոգևորականութեան հովանաւորութիւնից, և վերջիններիս բնական մահվան դատապարտել։ Այժմ Թիֆլիսում կաթողիկոսի ընտրութեան առիթով գումարված նախապատրաստական ժողովը, քանիհինգ—երեսուն հոգուց բաղկացած, հաւատում է, թէ կարող է վճռել հայոց եկեղեցու հարկաւոր կամ անպէտք լինելու հարցը, և հանգամանքների առաջ զիջանելով միայն եկեղեցու գոյութիւնը մեր ժողովրդի համար դեռ ևս հարկաւոր է համարում, այն պայմանով սակայն, որ եկեղեցու և ժողովրդի մէջ միութիւն հաստատվի։

Հայեացքների փոփոխութիւնը, իբրև արդիւնք նոր ծանօթութիւնների և հանգամանքների նոր դասաւորութեան, օգտակար է անշուշտ և միանգամայն հասկանալի. այսպիսի փոփոխութիւնը զարգացման և առաջադիմութեան նշան է։ Մեր մէջ մանաւանդ անհրաժեշտ է և օգտակար հայեացքների ու կարծիքների փոփոխութիւնը, այնպէս մեր կրթված հասարակութեան մէջ շատերը, մի անգամ ով գիտէ ինչ ճանապարհով ձեռք բերած հայեացքները դաւանութիւն դարձնելով, քարանում են, այլևս առաջ չեն շարժվում։ Որտեղ կայ մաքի անընդհատ գործունէութիւն, քննական ոգի և մանաւանդ ինքնաքննութիւն, այնտեղ չէ կարող կարծիքների փոփոխութիւն չը կատարվել. այս կողմից ուրախալի է, որ նոյն մարդիկ, որոնք Էջմիածնի կենտրօնական ժողովում իրանց վերանորոգչական գործունէութեան հիմնական սկզբունք էին ընդունել եկեղեցու և ժողովրդի բաժանումը, այսօր պատրաստվում են ընտրելի կաթողիկոսին իբրև գործունէութեան ղեկավարող սկզբունք առաջարկելու եկեղեցու և ժողովրդի միացումը։ Սակայն մենք հակված ենք կարծելու, որ այս երկու միմեանց հակասող նշանաբաններն առաջ են գալիս նրանից, որ եկեղեցի գաղափարը և նրա յարաբերութիւնը ժողովրդի հետ շատերի համար պարզ չէ։

Աւանդական ժողովրդական հայեացքը, մեր տատերի ու պապերի պատկերացումը եկեղեցու մասին, այն էր, թէ եկեղեցին այս կամ այն շէնքն է, իր հետ կապված բոլոր պարագաներով, պատկերներով ու անօթներով, սրբութիւններով ու ժամերգութեամբ և անբաժան հոգևոր պաշտօնեաներով։ Մեր ներկայ կրթված հասարակութեան պատկերացումը գրեթէ տարբեր չէ աւանդականից. նոյն տաճարներն իրանց ներքին, տեսանելի բովանդակութեամբ, նոյն ծէսերն ու արարողութիւնները և նրանց կատարող հոգևոր պաշտօնեաները կազմում են եկեղեցի։ Տարբերութիւնը պապերի և թոռների հայեացքների միջև այն է, որ մինչդեռ հների համար եկեղեցին այդպէս լինելով հանդերձ սերտ կապերով կապված էր ժողովրդի կեանքի հետ, գոհացում էր տալիս նրա ամենանուիրական զգացումներին, մարդիկ այնտեղ և նրա միջոցով փրկվելու հաւատն ունէին, կեանքը չէր կարող առանց եկեղեցու և ժողովրդի կեանքի մէջ, ժողովուրդն ապրում է իր տնտեսական, իրաւական, հասարակական կեանքով, ապրում է և առաջ է գնում, իսկ եկեղեցին ինքն իր մէջ ամփոփված, քարացած մի հաստատութիւն է, որ ոչ մի կապ չունի կենդանի ժողովրդի հետ և ոչինչ բաւարարութիւն չէ տալիս անհատական և ընկերական կեանքի բազմատեսակ պահանջներին։ Այն ամենը, ինչ որ կատարվում է եկեղեցում հոգևոր պաշտօնեաների ձեռքով, ներկայ կրթված հասարակութիւնից շատերի համար՝ անմիտ ձևականութիւններ են և վտանգաւոր ժողովրդին, քանի որ պահում են նրան մոլորութիւնների մէջ, կաշկանդում են նրա հոգին, մթնեցնում առողջ դատողութիւնը և աչքերը փակում իրականութեան, գիտութեան տուած ճշմարտութիւնների առաջ։ Եկեղեցին ուրեմն ժամանակի ոգուն անհամապատասխան, հնացած մի հաստատութիւն է, որ վաղուց կորցրել է գոյութեան իրաւունքը։

Սակայն եկեղեցու գաղափարը սրանով չէ ամբողջանում. եկեղեցու հետ անբաժան կապված է հոգևորականութիւնը, որ պահպանողն ու քարոզողն է մոլորութիւնների, որի համար գոյութեան խնդիր է եկեղեցին պահել այնպէս, ինչպէս որ կայ, որ ունի իր առանձին շահերը, որոնց պաշտպանութեան համար պահում է ժողովրդին կուրութեան մէջ և բռնանում է նրա իրաւունքների վրա։

Այսպիսի հայեացք ունեցողը բնականաբար չէ կարող կապ գտնել ժողովրդի և եկեղեցու մէջ։ Մենք չենք զբաղվում այժմ այն խնդրով, թէ որքան ուղիղ է կամ սխալ հայեացքը, այլ նկարագրում ենք իրականութիւնը։ Այսպէս մտածողը իր տեսակէտից միանգամայն տրամաբանօրէն կը քարոզէ ժողովրդին ազատել եկեղեցու ազդեցութիւնից. և մեզ համար կատարելապէս հասկանալի է երկու տարի առաջ Էջմիածնի կենտրօնական ժողովում արտայայտված պահանջը՝ եկեղեցին բաժանել ժողովրդից. թերևս աւելի ճիշտ կը լինէր ձևակերպել այսպէս.—վերացնել եկեղեցին և հոգևորականութիւնը, կամ թողնել որ նրանք իրանց բնական մահով մեռնեն, ժողովուրդը մնայ առանց եկեղեցու և հոգևորականութեան։

Այսպիսի մտածողութիւնը միայն հայերիս չէ յատուկ, սա ընդհանուր երևոյթ է, որ տեղի է ունեցել բոլոր քաղաքակիրթ ազգերի պատմութեան մէջ, սա լուսաւորութեան, ուսման և գիտութեան արդիւնք է, ուղիղ թէ սխալ, ցանկալի թէ ցաւալի, ուրիշ խնդիր է, յամենայն դէպս այս երևոյթը պատմական անհրաժեշտութիւն է քաղաքակրթութեան մէջ առաջ գնացող բոլոր ազգերի, ուրեմն և մեր կեանքում։ Մենք ոչ մի կերպով չենք կարող արգելել զանազան գիտական և գրական ազդեցութիւնները մեր զարգացող սերնդի վրա, և եթէ մեր եկեղեցու ջերմեռանդ նախանձախնդիրները ողբում են մեր հասարակութեան այս վիճակը, կը նշանակէ նրանք չեն ըմբռնում պատմական երևոյթների անհրաժեշտութիւնը։

(Կը շարունակվի)

Մ. Քհ. Ղազարեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՆԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Վան, 28 հոկտեմբերի

«Հայրիկեան ֆօնդի» համար միաժամանակ հարցումներ եղել էին Կովկասից և Ամերիկայից՝ թէ ո՞ր հաստատութեան յատկացնելն աւելի նպատակայարմար է. Վարագին, որ եղած է Խրիմեանի կրթական և գրական անդրանիկ գործունէութեան այնչափ աղմկալից ասպարէզը, թէ՞ կենտրօնական վարժարանին, որ վերջին տարիներում հիմնվել է Վանում և վայելել է Խրիմեանի պաշտպանութիւնն ու հովանաւորութիւնը։ Այս կրկին հարցեր սեղանի վրա էին դրվել և սպասում էին պատասխանի, որովհետև Թիւրքիայում սահմանադրութիւն հրատարակվելուց յետոյ՝ էլ խօսք չէր կարող լինել արտասահմանում հիմնելու «Խրիմեան հաստատութիւնը», որչափ էլ վերջերում այդ տեսակ առաջարկներ մէջտեղ հանվեցին մամուլում։

Վարագ ու կենտրօնական՝ երկուսն էլ մէկը միւսից աւելի կարևոր ու սիրելի հաստատութիւններ են, բայց կենտրօնականն աւելի ընդարձակ և աւելի հիմնաւոր եղանակով կարող է ծառայել Վասպուրականի ընդհանուր կրթական գործին, քան Վարագը։ Բացատրենք մեր միտքը։

Վերջին արիւնոտ դէպքերից առաջ Վանի ծխական վարժարանները 9—10 տարվան դասընթացք ունէին և աշակերտներին աւանդում էին բարձր. նախակրթաւթեան ուսումները, ի հարկէ որչափ այդ կարելի էր յետ մի ընկած միջավայրում։ Դէպքերից յետոյ հանգամանքները փոխվեցին, դպրոցի եկամուտները, որոնք ստացվում էին եկեղեցիների կալուածներից, զգալի կերպով պակասեցին, ուստի վարժարանները կարող չեղան մնալ նախկին վիճակում և պարտաւորվեցին իջնել, տաս տարվան դասընթացքը իջեցնել մինչև վեցի, իսկ դրա փոխարէն հիմնվեց կենտրօնական վարժարան, որ իբրև լրացուցիչ դասընթացք ծխական վարժարանների՝ պիտի լրացնէր նրանց պակաս թողած ուսումները։ Հայ աշակերտը ծխականների ընթացքն աւար-

տելու չափով գնում է կենտրոնականը, որ-
տեղ միայն բոլոր ծխականների ուսանող-
ները շարունակում են իրենց ուսումը:
Ուրեմն կենտրոնականը պարտաւորու-
թիւնն էր ծխականներին պակաս քաղաք-
րիկներ տալ պատրաստ աշակերտներ
ունենալ, ու ծխականներից դուրս եկած
աշակերտներին ուսուցանել:
... Բայց չունեցաւ այն, ինչ ունենալու էր, կենտրոնականը ծխականների հետ կապ չունեցաւ, և ծխականներից դուրս եկածները շատ քիչ են շարունակում այնտեղ իրենց ուսումը: Թէև կենտրոնականի տեսչութիւնը շատ աշխատեց կապ ստեղծել, բայց և այնպէս ոչինչ չկարողացաւ անել:

Մեր խօսքերից հետեւում է, որ կենտրոնականի գոյութիւնը նպաստում է բոլոր Վասպուրականի կրթական գործին, եթէ ժամանակին ներգործելով, որ շրջակայ գիւղերի աշակերտները, նրանց մէջ վարժապետներ պատրաստելով, երկրի զարգացման է ծառայում...

չափ կենտրոնականը: Չը նայած որ վանա-
կան ու գիշերօթիկ կրթարանների շրջանն
անցել է, չը նայած որ ուսանող մանուկը
վանքում ընտանեկան խնամքից, ծնողական
գուրգուրանքից զուրկ մնալով կորցնում է
իր աշխոյժը, թուլանում է ընտանիքի հետ
եղած կապը, շատ քչերը կարող են օգտվել
վանական վարժարանից, ուր դիմում են
միայն անբաղդացածները և ընտանեզուրկ-
ներն, և այս պատճառով մինչև այժմ վան-
քերը ծառայել են իբրև ապաստարաններ,
քան իբրև կրթարաններ: Իսկ առանց «Հայ-
րիկեան ֆոնդի» էլ՝ Վարագի վարժարանի
գոյութիւնը արդէն ապահովված է Պե-
տերբուրգի կալուածների հոգաբարձութեան
տարեկան հազար րուբլի նպաստովը, Կա-
հիրէի, Չիկագոյի և այլ որբախնամների
տարեկան որոշ գումարի օգնութիւններով,
Գարասուլեան կտակով, նաև վանքի երկ-
րագործական և գիւղատնտեսական հա-
սոյթներով, որոնց գումարը անց է քան
տարեկան 3—400 ոսկի:

Ուստի ժողովը որոշեց, որ ֆոնդի ²/₃ տո-
կոսը յատկանայ կենտրոնական վարժարա-
նին, ¹/₃-ը Վարագի մէջ շերամապահութեան
և մեղուաբուծութեան ճիւղեր մշակելու,
նոյնպէս էլ Սանդխտեանց աղջկանց վար-
ժարանում հիմնելու գուլպայագործութեան
մի դասընթացք, որից պիտի օգտվեն իգա-
կան սեռի անդամները: Թէև նուիրատու-
ներն ու գործի ղեկավարողները ցանկու-
թիւն էին յայտնել, որ գիւղատնտեսու-
թեան բաժնին աւելի մղում տրվի, բայց
ժողովը նկատեց, որ Վասպուրականին էլ
աւելի կարևոր են կուլտուրական զարգա-
ցում, մտաւոր առաջադիմութեան, և թէ
առանց դրանց գիւղատնտեսական վարժա-
րանը այնչափ էլ օգտակար չէ:

Այս մտքերը շօշափող մի կոչ պատրաստ-
վեց, որ պիտի ուղարկվի «Հայրիկեան ֆոն-
դի» վարչութիւններին Կովկաս և Ամերի-
կա, ինչպէս նաև մամուլին՝ հրատարակու-
թեան համար: Տարակոյս չունենք, որ այս
նկատողութիւնները կարժանանան ուշադ-
րութեան, ու կենտրոնականի հսկայ շէնքը,
որ կառուցվեց հինգ տարի առաջ հանգու-
ցեալ հայրապետի բարոյական օժանդակու-
թեամբ, ու նրա բարոյական և մտաւորա-
կան բարձրութիւնը, Հայրիկի անունը և
յիշատակը միշտ բարձր պիտի պահեն հայ-
րենի աշխարհում, իբրև մի յիշատակի հա-
մար կանգնված հսկայ կոթող: Իսկ անտար-
բեր գտնվել, երբ կենտրոնականի նման մի
ամենակարևոր հաստատութիւն փակվի
կամ պարտաւորվի իր տարեկան 60—70
ոսկի եկամուտով պահել միայն էժան ու-
սուցիչներ, դա նշանակում է կրթական գոր-
ծը սպանել Վանում. և երբ փակում էք մի
հաստատութիւն, որ Խրիմեանի ուղղութիւ-
նըն ու նրա հովանաւորութիւնն է վայելել,
որ նրա յորդորներով ու օժանդակութիւնով
կանգնվել է, որի ապագան ապահովելու
հարցը նրա ուղեղը տանջել է, էլ ինչ
հաստատութիւն որ կանգնէք, լինի դա գիւ-
ղատնտեսական կամ զուտ կրթական, լինի
դա Վանում կամ արտասահմանում, դա չի
լինի Հայրիկի յիշատակի արժան և դրա-
նից չի օգտվի Վասպուրականը, որի մա-
նուկները պիտի լինեն խոր տգիտութեան
մէջ՝ ծխական վարժարաններում 3—4 մէ-
ջիտ ամսական ռոճիկ ստացող ուսուցիչնե-
րից հազիւ մի այբ-բէն ճանչնալով:

Մոռացանք ասելու, որ կենտրոնականին
յատկացնելով ֆոնդը, մենք նրան միջոցներ
կը տանք վարժապետանոց լինելու և բո-
լոր Վասպուրականի ու մինչև իսկ դպրոցի
վիլայէթների համար վարժապետներ հասց-
նելով, ընդհանուր կրթութեան դրօշը վե՛ր,
վե՛ր բարձրացնելու: Կենտրոնականն այժմ
նոյն դերն է կատարում, ինչ որ երբեմն
կատարում էր «Միացեալ ընկերութեան»
հռչակաւոր «վարժապետանոցը». և արդէն
դա մի կերպով շարունակութիւնն է նոյն
վարժապետանոցին ու նրան յաջորդող՝ պ.
Մ. Փորթուգալեանի կենտրոնական վար-
ժարանի:

Պիտի թողնենք, որ երրորդ անգամ լի-
նելով սոյն «կենտրոնականն» էլ փակվի:

Մտրակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.
13 Նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մի օրում խոլերայով հի-
ւանդացան 15, մեռան 3 հոգի:

Գանձակի նահանգում խոլերայի համա-
ճարակի սկզբից մինչև նոյեմբերի 12-ը
հիւանդացել են 449, մեռել են 299 հոգի:

Դումայական մասնաժողովը ձայների մե-
ծամասնութեամբ որոշեց Դումայի անդամ
Կօլիւբակինին Դումայի անդամ չը համարել:

Դատաստանական պալատը 9 օր քննե-
լուց յետոյ, սոց.-դեմ. կուսակցութեան
ռազմիկ խմբի գործի վերաբերութեամբ 18
հոգու դատապարտեց տաժանակիր աշխա-
տանքների 2—8 տարով, 6-ին աքսորի, 3-ին
արդարացրեց,

Երկաթուղային վարչութեան կառավարիչ
Դումիտրաշկօն նշանակված է ճանապարհ-
ների հաղորդակցութեան մինիստրի օգնա-
կան:

Գեներալ շտաբի կառավարիչ գեներալ
Պալիցինը նշանակված է Պետական Խոր-
հրդի անդամ:

ՄՕԳԻԼԵՎ: (Նահանգական): Զինւորական
ժամ.-դատարանը ոստիկանապետ Բօդիօնօ-
վի կեանքի դէմ կրկնակի փորձ անելու
մէջ մեղադրվող արհեստաւորաց դպրոցի
աշակերտ Գօրբաչեվին դատապարտեց կա-
խաղանի: Գաղտնի կազմակերպութիւննե-
րին մասնակցելու մէջ մեղադրվող աշակերտ
Բօնդարէնկօն դատարան տանելու ժամա-
նակ ինքնասպանութիւն գործեց:

ԿԱԼՈՒԳԱ: Սօց.-դեմ. բանւորական կու-
սակցութեան տեղիս խմբակի 17 անդամ-
ներից դատաստանական պալատը 1-ին են-
թարկեց աքսորի, ութին բանտարկութեան,
ութին արդարացրեց:

ՊՕԼՏԱՎԱ: Դատաստանական պալատի
յատուկ ատեանը, քննելով սօց.-դեմ. կազ-
մակերպութեան անդամների գործը, 4-ին
դատապարտեց 8 ամսով բանտարկութեան:

ԿԻԵՎ: Վախճանվեց Կիէվի ճեմարանի
նախկին ռեկտոր, յայտնի աստուածաբան
արքեպիսկոպոս Սիլվեստրը:

ՊՕԼՏԱՎԱ: Կողոպտման նպատակով Կօնս-
տանտօգրադում չարագործները սրի են
քաշել ազնուական Խալեավինի հինգ հո-
գուց բաղկացած ընտանիքը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

1) Բագուի հայոց եկեղեցիների ծխական
հոգաբարձութեան, 2) Բագուի հայոց կուլտ.
միութեան վարչութեան, 3) Ալէքսանդրօ-
պօլի ս. Փրկիչ եկեղեցու հոգաբարձութեան,
4) Ալէքսանդրօպօլի Արգութեան դպրոցի
հոգաբարձութեան, 5) Նուխու հոգաբարձու-
թեան:

Չը նայելով որ վաղուց ձեզ հաշիւ ենք
ուղարկել ձեր ուղարկած և տպված յայ-
տարարութիւնների արժէքը վճարելու հա-
մար, բայց խմբագրութիւնս մինչև այսօր
չը ստացաւ դրամը: Խնդրում ենք շտապել
ուղարկել:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրա-
բուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի,
ներքին և ներվային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. ման-
կաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կո-
կորդի և քթի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու,
վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին
և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին
և երեխայոց հիւ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2
ժ. մանկաբարձութեան:

Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կա-
նանց և մանկաբարձութեան:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ.
մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներ-
քին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Վճարը 50 կ.: Զքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօն-
սիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Մ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ
Ներքին հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն ամեն օր { 11—12 ժ. առաւ. / 5—6 ժ. երեկ.
Վելիամինօվսկայա փող., № 10.
(օ. մ.) 100—16

Բ Ժ Ի Շ Կ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, ա-
ռանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հի-
ւանդութիւններ:
Հիւանդների ըն-գունելութիւնը { 12—1 առաւօտեան / 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճանիձէի:
100—55

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Մխիթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու
ցաւեր
Ընդունելութիւն ամեն օր } 12—2 ժ. ցեր. / 5—7 ժ. երեկ.
Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(հ. շ.) 100—24

ԲԺԻՇԿ Ն. Ա. ԵԱՐԱՄԻՇԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց
Հիւանդութիւնների
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է } առաւօտեան 12—2 ժ. / երեկոյեան 5—7 ժ.
Օլգինսկայա փողոց, № 14.
(շ. ե. հ.) 20—10

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Ա. ԽԱՆԴԱՄԻՐԵԱՆ
Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ: Առանձ-
նապէս սրտի և թոքերի հիւանդու-
թիւններ: Ընդունելութիւնը՝ 11—1 ժ. ա-
ռաւօտեան. 5—6 ժ. երեկոյեան:
Սօլօլակսկայա փ. № 6. տ. Միրզոյեվի
(օ. մ.) 50—3

Լոյս տեսաւ
„ՆՈՐ ԴՊՐՈՑԻ“ № 4.
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
1. Էքսպերիմէնտալ մանկավարժութիւնից. Ի՞նչ-
պէս պէտք է կազմել դասացուցակը. Ի. Ա.
Յարութիւնեան: 2. «Հայոց ծխ. դպրոցնե-
րի» կանոնադրութիւնը և ծրագիրը, Ս.
Արովեան: 3. Մեր դպրոցական կեանքի
վէրքերը. Յ. Տէր-Միրաքեան: 4. Ջանկլօ-
Պանկլօ. Ա. Չ.: 5. Լ. Ն. Տօլստոյ իբրև
մանկավարժ. Կար. Միրիմանեան: 6. Հոգե-
կան-բարոյական հիւանդ երեխաներ. Տ.
Ռաշմաճեան: 7. Գծագրութիւնն ու նկար-
չութիւնը մեր դպրոցներում. Ա. Գեանջեց-
եան. 8. Անդրկասպեան Հ. դպրոց. շուրջը.
Յ. Աղաբար: 9. Համառօտ զեկուցում Ուս.
Միութեան բիւրոյի գործուն. մասին. Յ.
Գր.: 10. Քննադատութիւն և գրախօսու-
թիւն. Կշեռք: 11. Դպրոցական կեանք և
քրոնիկոն: 12. Նամակներ խմբագրութեան:
13. Խմբագրութեան կողմից. 14. Ստացված
գրքեր: 15. Յայտարարութիւններ:
Բաժնեվճարը № № 1—6 (մինչև յունվար)
3 ր.: Ուսուցչական միութեան անդամների
համար 2 ր.: Արտասահման 10 ֆր.:
Դիմել՝ Тифлисъ, ред. «Норъ Дпроцъ», Бе-
бутовская № 30.
Պատասխանատու խմբագիր՝ Իսահակ Յա-
րութիւնեան 2—1

ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐ
ապրանքակիր և օմնիբուսներ, նաւթաշարժ
և կերօսինաշարժ, երկու և չորս տակից,
նորերը և քիչ բանեցված, վաճառվում է
էժան գնով. Պետերբուրգ, Նէվսկի, 135,
Технич. к-ра Деслеръ и Кроссъ.
(5, 15) 165187 2—2.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ
= ԾՈՑԻ և ՊԱՏԻ =
1909 Թ.
„ՇԻՐԱԿ“
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
(Տասնմէկերորդ տարի)

Բոլորովին նոր յաւելուածներով ճոխացրած ու
հարստացրած և գունաւոր պատկերներով զարդա-
րած: Գիրքն ու ծաւալը բոլոր եղած հայ օրացոյց-
ներից մեծ և արտաքինով շքեղ:

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ պարունակում է վիճակա-
գրութիւն ռուս. եկեղ. և վանական հայերի ու կա-
լուածների: Մուրհակների օրէնքներ և օրինակներ,
չափ և կշիռ, դրամներ: Դրոշմատուրք, բնակարանի
հարկ, վարձատրութիւն նոտարների, պաշտպան պրի-
սաւների, երդուեալ-հաւատարմատարների: Պոստ և
հեռագիր, պօստային նոր օրէնքներ, խնայողական դան-
ձարաններ: Զինւորագրական օրէնքներ, նորակոչ
զինւորների չափը, անցագրեր և բողոքելու ատեան-
ներ: Կտակի օրէնքներ, օրինակներ, կեղծ ու անվա-
ւեր կտակներ: Հարուստ բժշկարան, առողջապահա-
կան խորհուրդներ—խմելու ջուրը, մարդկանց երկա-
րակեցութիւնը: Մարդու ընդունած սնունդը, սննդի
նշանակութիւնը, ինչպէս է կատարվում մարսողութիւնը: Հացահատիկների մշակման նոր ձեր—հացաբոյ-
սերի շէնքը և նրա օգուտները, մեղուաբուծութեան օգտակարութիւնը, խորհուրդներ մեղուաբոյծներին:
Կառավարութեան ձևեր, ինչ է սահմանադրութիւնը, օսմանեան սահմանադրութիւնը, թիւրքահայոց սահմա-
նադրութիւնը: Հիպնօտիզմ, երկրի սկզբնական վիճակը, գիտաւոր աստղեր, մարդու սկզբնական լեզուն, աչ-
խատանք, մահ և հիւանդութիւն, երազ, իշխանութեան ծագումը, մայրական սէր, Թոքախտաւոր հօր կտակը,
ծեր մշակի խորհուրդները երիտասարդներին, ամերիկական զօրքը: Քաղաքավարական բարոյական ակնարկ-
ներ, և չորս թեւով գիտելիքներ, տնտեսական խորհուրդներ, պատուղների բժշկական նշանակութիւնը, աշխար-
հիս հրաշալիքները, շահի և սուլթանի ներքին կեանքը, գրքերի թշնամիները և գրադարանի ոչնչացումը,
մարդու արժէքը ճորտութեան ժամանակ, մահվան վերջին վայրկեանները: Կենսագրութիւններ՝ Իզմիրլեան,
Շահազիզ, Պաօշեան, Արփիարեան, Դադախեան, Մուրացան և Սաթթար-խան (պարսից վերջին յեղափոխակա-
նը) իրանց գունաւոր պատկերներով: Հանելուկներ, բեդուններ, զուարճալի վիճակարան: Երեւանի թիւ—300:

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ պարունակում է ընտիր մտքեր, աֆորիզմներ, հարուստ ժամանակագրութիւն և
բանաստեղծական փոքրիկ հատուածներ ամեն առաջին երեսի վրա, եկեղ. և ազգային տօների պատմական
բացատրութիւններ, զանազան հեթանոսական սովորութիւններ, գիտական նորութիւններ, բնութեան երե-
ւոյթների բացատրութիւններ առողջապահական, բժշկական խրատներ, արհեստների վերաբերեալ օգտակար
գիտելիքներ, եապօնացիների, հնդիկների, հայ՚չների և քրդերի կեանքից զուարճալի պատմութիւններ,
պատմական նշանաւոր դէպքեր հայկական, ռուսական և եւրոպական կեանքից, հետաքրքիր թւեր և տեղե-
կութիւններ, ինչպէս են ծախսվում հասարակական գումարները, զինւորական ույժ և պատերազմական ծախ-
քեր: Հողը Ռուսաստանում, ում ձեռքին են հողերը: Ազգային քնար—նորագոյն բանաստեղծութիւններ, ա-
շուղական խաղեր—սիրոյ երգեր, հետաքրքիր տեղեկութիւններ բուսական և կենդանական աշխարհից, թռչ-
չունների և կենդանիների հետաքրքիր կողմերը, կենսագրութիւններ, զուարճալի դէպքեր մեծ մարդկանց
կեանքից: Ժողովրդական առածներ, երգեր, լէլէներ, զուարճալի նոր առակներ, տնային տնտեսութեան
վերաբերեալ կարևոր խրատներ, խոհարարական խորհուրդներ, հանելուկներ, շուտասելուկներ, վիճակներ և
այլ զուարճալի տեղեկութիւններ:

Տ Ա Խ Տ Ա Կ Ը յայտնի նկարչի գործ է, պատրաստված լիտօգրաֆիայում 6 գոյնով, ներկայացնում
է թիւրքահայ ժողովրդի առաջ խորտակված բանտի դռները, դահավիժված բռնութեան պահապան վիշապը,
ջախջախված հայ ստրկութեան շղթաները և թիւրքահայ մանուկը ողջունում է հայրենիքի ազատութեան նոր
տարին:

Գները՝ պատինը—50 կոպ., ծոցինը—20 կ., գումարով գնողներին զեղչ:

Դիմել՝ Александрополь типографія «Ширакъ», Карапету Апинянъ. Արտասահմա-
նից—Alexandropoj Karapet Apinian (Caucase).

Ալէքսանդրօպօլում չը դիմել ուրիշ ոչ մի հասցէով: 8—7
(շ. շ.)

ՏԱՐԱԾ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ
40,000 ր., 20,000 ր., 15,000 րուբլի և ուրիշներ

Ռուսաստանում կառավարական միակ վիճակախաղի V կարգի խաղարկութիւնը
տեղի է ունենում Վարշավայի Պետական Բանկում, որ սկսվում է նոյեմբերի 26-ից և
շարունակվում է մինչև դեկտեմբերի 8-ը:

6950 խաղարկ. տոմսեր 905,000 ռուբ. գումարի

Գները. ամբողջ տոմսակը 85 ռուբ., ½ տոմս. 42 ր. 50 կ., ¼ տոմս. 21 ր. 25 կ.
Փայերը. ¹/₁₀ տոմս. 10 ր., ¹/₂₀ տոմս. 5 ր., հաշւած ճանապարհածախսը և խաղարկու-
թեան ացուցակը:

Պատուէրները կատարվում են ամբողջ արժէքը ստացվելուց յետոյ:

Банкирскій домъ
Варшава, Братская 18
Л. В. ЛАНДАУ и К-о
Адресъ для телеграммъ:
«Варшава Ландаубанкъ»

Թղթակցութիւնները ռուսերէն լեզուով:
57257. 3—2
(չ. շ. ե.)

ԴԵՂԱՀԱՏՆԵՐ
Cascara Midy
Ֆրանսիական ժողովրդական միջոց
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՐԿԱՊՈՒԹԵԱՆ դէմ
Ընդունելութեան չափը. 2 դեղահատ երեկոները, պառկելուց առաջ.
Cascara Midy-ն (Կասկարա Միդի) չէ առաջացնում որովայնի մէջ ցաւեր, ոչ էլ հե-
ւոց և փորլուծութիւն:
Դեղավաճառանոց MIDY, 140, faubourg St. Honoré, Парижъ. Ռուսաստանի գլխ-
աւոր դեղավաճառանոցներում:
(5, 15, 25) (320257) 0—5

Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն յարգելի
ՀԱՑԱՎԱՃԱՌՆԵՐԻ,
որ Ստաւրօպօլ քաղաքում բացել եմ հացավաճառանոց:
Գլխաւոր նպատակս է մատակարարել Անդրկովկասեան քաղաքներին ամեն տեսակ հացահատիկ և ալիւր
թէ տեղից և թէ շրջակայ կայարաններից:
Ալիւրը պատրաստում եմ սեփական ընտիր ցորենից՝ հետևեալ տեսակների—«կրուպչատ-
կա», «սէյանկա» և «րազմօլ»:
Հետաքրքրվողներին խկոյն ուղարկում եմ նմուշները՝ միաժամանակ նշանակելով և գները:
Գների զգալի փոփոխութեան ժամանակ կլիէնտներին յայտնվում է հեռագրով:
Խնդրում եմ ի նկատի ունենալ, որ ամեն մի ապրանք ես գնում եմ առաջին ձեռքից,
այնպէս որ այդ հանգամանքը հնարաւորութիւն է տալիս ինձ վաճառել ուրիշներին ամե-
նանորմալ գներով:
Յուսով եմ, որ յարգելի վաճառականները անուշադիր չեն թողնի իմ ֆիրման:
Պատուէրները կը կատարվեն կարելոյն չափ շտապով, ամենայն ճշտութեամբ և բարե-
խղճօրէն:
Թղթակցութիւնները հայերէն և ռուսերէն լեզուներով:
Յարգանքով՝ Մ. Յ. ՖԱԼԱԿԵԱՆՑ
Հասցէ՝ } Նամակի համար. Ставрополь-губ., М. А. Фалакянцу, почт. ящ. № 48.
Հեռագրի համար. Ставрополь.-губ., Фалакянцу.
50—13
(շ.)

ԷՊԻԼԻԱՏՕՐ
ՆԻԼ
աճեցնում է վայրկե-
նապէս, վերջնա-
կանապէս եւ ա-
ռանց ցաւի ՄԱԶԵՐԸ եւ ԱՂՈՒԱՄԱ-
ԶԸ, որոնք այլանդակում են դէմքը եւ
մարմինը:
Առաջ չէ բերում էպիդէրմիսի բորբոքումն:
Մորթը դառնում է կակուղ և թաւշային.
գործ են ածում արտիստները և բարձր
արիստոկրատիան: Միակն է, հաւանութիւն
գտած հռչակաւոր բժիշկներից:
ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼ
Սրուակի գինը 4 ր.: Առաքումը ձրի:
Verdeil[l]e Pharmacien de 1-re classe, c 87, Rue
de Levis, Paris. Պահեստը՝ Кавказское О-во
Торговли Аптекарскими Товарами въ Тиф-
лисѣ. (15, 30) 13—9

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Յ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ
Ընդունում է բերանի և ատամի հիւան-
դութիւններ ունեցողներին: Շինում է ոս-
կու, արծաթեայ, ֆարֆորի և այլ տեսակ
պլոմբներ: Արհեստական ատամներ ոսկու և
կաուչուկի վրա: Կաբինետին կից արհես-
տական ատամների լաբորատորիա: Խոր-
հուրդը ձրի:
Ընդունելութիւն } 9—2 ժ. առաւօտեան / 4—7 ժ. երեկոյեան
Шелковниковская ул., № 8, ոչ հեռու
Արաս-Արապսկայա հրապարակից:
(շ. կ. չ.) 25—4

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ,
ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ.
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.
(ш. о.) 52—52